

BANKACILIĞIN TANIMI VE TEMEL FONKSİYONLARI

Banka Kavramı Banka, likidite ve sermaye ihtiyacını göz önünde tutarak, mevduat kabul eden, fon toplayan ve söz konusu bu kaynakları şahıslara ve devlete (devlet tahvilleri ve hazine bonoları yoluyla) kısa ve uzun vadeli olarak aktaran, kâr maksimizasyonunu amaç edinmiş bir finansal aracıdır.

Bankacılığın Temel Fonksiyonları Bankaların temel fonksiyonları aşağıdaki gibi sıralanabilir; • Aracılık fonksiyonu • Kaynaklara akıcılık sağlama • Kısa süreli fonları, büyük ölçekli uzun süreli fonlar hâline dönüştürme • Kaynak kullanımını iyileştirme • Fonları hareketlendirme • Para politikasının etkinliğini artırma • Kaydi para yaratma fonksiyonu • Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirmek • Gelir ve servet dağılımını etkilemek • Finansal danışmanlık • Hizmet işlemleri

ULUSLARARASI BANKACILIK NEDİR?

Literatürde uluslararası banka (international bank) terimi farklı terminoloji de kullanılabilen ve olup bu terminolojilerin de bilinmesinde fayda vardır. Uluslararası banka terimi ile benzer ve eşanlamli kullanılan terimler şunlardır: • Ulusötesi banka (transnational bank-supranational bank) • Çokuluslu banka (multinational bank) • Yabancı banka (foreign bank) • Üniversal banka (universal bank) Pratik bir tanıma göre uluslararası banka, ticari bankacılık, finansal kiralama (leasing), faktoring, forfaiting ve danışmanlık gibi hizmetleri sunan ve aynı zamanda yeni gelişmeleri takip ederek bunları bünyesinde uygulayan ve dünya çapında faaliyet gösteren bankadır. Bir başka tanıma göre, uluslararası banka dünya çapında fonları arz edenler ile talep edenleri farklı para birimleri ile buluşturabilen bankadır. Geniş bir tanıma göre, uluslararası bankacılık, ülkede yerleşik olmayanlarla ulusal para biriminden geleneksel dış ticaret finansmanı yapmak ve ülkedeki yerleşiklerle veya yerleşik olmayanlarla yabancı para cinsinden mübadeleye girmek olarak tanımlanmaktadır. Çokuluslu bankacılık ise, birden fazla ülkede şube veya bağlı ortaklıklara sahip olmak veya bunları kontrol etmek şeklinde tanımlanmaktadır. Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği üzere, uluslararası bankalar en az iki veya daha çok ülkede faaliyette bulunduğu için en az iki farklı yasal mevzuata bağlıdır. Uluslararası bankaların bu özelliğinden hareketler daha geniş anlamda şöyle bir tanım yapılabilir. Uluslararası banka, dünya çapında faaliyet gösteren ancak sürdürmekte olduğu faaliyeti sıradan ticaret bankacılığı (ticari bankacılık) ile sınırlı kalmayıp, tacir bankacılık (merchant banking), finansal kiralama (leasing), faktoring, forfaiting ve danışmanlık gibi aktivitelerin ve yeni finansal tekniklerin tamamını içeren bankadır.

ULUSLARARASI BANKALARIN ÖZELLİKLERİ

Uluslararası bankaların özelliklerini maddeler hâlinde şu şekilde sıralayabiliriz. • New York, Londra, Frankfurt gibi büyük finans merkezlerinin en az birinde, tercihen hepsinde faaliyet gösterir.

Uygulamada başlıca uluslararası bankaların hepsi, dünyanın tüm finans ve ticaret merkezlerinde faaliyet göstermektedirler. • Toptancı bankacılık esasına göre çalışmaktadırlar. Yani, sınırlı sayıda fakat yüksek tutarlı işlere talip olurlar. Büyük hacimli işlemler gerçekleştirirler. Bunun nedeni, sadece belli büyüklüğün üzerinde firmaları müşteri edinmeleri ve yukarıda değinildiği gibi sadece büyük meblağlı işleri kabul etmeleridir. • Pahalı ve uzman personel çalıştırmaları. Bu elemanlar çok sayıda dil bilen, önemli üniversitelerden mezun, niteliği oldukça yüksek gençlerden oluşmaktadır. • Bağlı kuruluşları vasıtasıyla reel sektörde de boy gösterirler. Mesela, petrol, bakır, alüminyum, şeker, plastik sanayi vs. gibi stratejik sektörlerde uluslararası ticaretin önemli rol aldığı bilinmektedir. Bunun için dünya finans ve reel sektör piyasalarını sürekli olarak ve çok dikkatle izler ve yatırım olanağı bulduklarında bunu fırsata dönüştürürler. • Uluslararası bankalar çoğunlukla farklı dövizler üzerinden işlem yapmaktadırlar. Örneğin, bir uluslararası bankanın Japonya'daki birimi Yen üzerinden, Londra'daki birimi Sterlin üzerinden, Frankfurt'taki birimi ise Euro üzerinden kârlı bir şekilde büyük tutarlı işlemleri gerçekleştirebilir. • Uluslararası bankalar, swap, opsiyonlar, vadeli kontratlar gibi karmaşık ve bilgi, yetenek ve uzmanlık gerektiren mali enstrümanları sıkça ve etkin bir şekilde kullanma özelliğine sahiptirler. Bu işlemlerden büyük kâr sağlarlar. Ayrıca, birleşme ve satın alma operasyonlarına aracı ve danışman olarak katılırlar.

ULUSLARARASI BANKACILIK TARİHİ

Bankacılığın temel fonksiyonlarından olan mevduat toplama ve kredi kullandırma gibi bankacılık işlemlerinin ilk olarak MÖ. 2000 yıllarda Babil'de başladığını görmekteyiz. Babil'de bu işlemleri gerçekleştiren ilk bankalar tapınaklar, ilk bankacılar ise rahipler olmuştur. Literatürde banka hukuku tarihçilerine göre, tapınaklar o zamanlar en güvenilir yerlerdir. Bu yüzden insanlar para, kıymetli

maden ve para gibi işlem gören değerli eşyalarını bu tapınaklara emanet etmişlerdir. Karşılığında rahiplere “Tanrılara” sunulan armağanların vermişlerdir. Ayrıca rahipler topladıkları bu değerleri talep eden ihtiyaç sahiplerine belirli bir güvence (hediye, faiz) karşılığında ödünç vermişlerdir. Böylece rahiplerin ellerinde rahiplerin ellerinde büyük birikimlerin oluşması ve bunları başkalarına belirli bir güvence karşılığında ödünç vermesiyle ilk bankacılık faaliyetinin ortaya çıktığı söylenebilir. Yukarıda ifade edilen bankacılık işlemleri sadece Babil’de değil, aynı zamanda eski Yunan site devletlerinde de görülmektedir. Eski Yunan site devletlerinde Babil’dekine benzer şekilde tapınaklar, mevduat kabulü ve kredi verme işlemlerine ek olarak, kambiyo işlemleri de gerçekleştirilmiştir. Kambiyo (Exchange) bir paranın biriminin diğer para birime dönüştürülmesidir. Çünkü o dönemde her sitenin kendine ait farklı bir sikkesinin olması kambiyo işleminin doğmasına neden olmuştur. Rahipler tarafından kambiyo işlemlerinin yapılması siteler arası ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Sonraki dönemlerde ilk seküler bankacılık, yine aynı coğrafyada Yunanistan’da görülmüştür. Seküler bankacılık “Masa”, “Tezgâh” anlamına gelen “Trapez” ciler tarafından yapılmaya başlanmıştır. Trapez kelimesinden türeyen “Bank” sonraları Akdeniz ülkelerinde “Banker” olarak adlandırılmıştır. XII. yüzyılda, ticaret bugünkü orta Avrupa diye tabir edilen Bruges, Anvers ve Lübeck’in kentlerinde yoğunlaştığı görülmüştür. O dönemde, bono veya senede çok benzeyen “Cambiale” mektuplarının ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu mektuplar bankacılığın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Cambiale mektupları, ticaret yapan kişilerin bir siteden ya da bir kentten diğerine seyahatleri esnasında paralarının çalınma ya da gasp gibi olumsuz güvenlik sorunları nedeniyle ortaya çıktığı sanılmaktadır. Yabancı şehre seyahat etmek niyetinde olan tacirler, bulunduğu bölgedeki kambiyo işlemi ile işigal eden “cambisor” a başvurarak istedikleri miktar parayı öderler. Cambisor ise Cambiale mektubunu yazarak tacire ibraz eder. Cambiale mektubunda, tacirden paranın alındığı, komisyon ve masraflardan sonra kalan tutarın ödemesi gerektiği yazılıdır. Diğer ülke veya bölgedeki Cambisorun mektubu getirene edene veya onun yetkilendirdiği kişiye ödeneceğinin sözü gibi ifadeler de yer almaktadır. Böylece diğer kente giden tacir elindeki Cambiale mektubunu paraya dönüştürüyordu. Mevduat kabulü ve kredi kullandırma işlemleri, önceleri tanıklar önünde yapılan bir sözlü anlaşmaya dayanıyorken, XIII. ve XIV. yy’larda, “Holograph” belgesi hazırlanarak yapılmıştır. Bu belgede, mektubun keşidecisi (düzenleyen) muhatabı pozisyonundaki bankere, bir miktar parayı, belirli bir tarihte, lehtar (alacaklı taraf) ödenmesinin emri verilmektedir. Bu mektubu (borçlu ya da banker) gibi taraflar ve imzaları bulunmaktaydı. Bu ise günümüzde kullandığımız “poliçe” ye benzemektedir. Poliçe ve çek XVI – XVII yüzyıllar arasında bugünkü modern şeklini almıştır. Modern anlamda bankanın ortaya çıkması banker ailelerin bankerlik mesleğini kurumsallaştırması ile gerçekleşmiştir. “Casa di San Giorgio” (Cenova 1407), “Banco della Piazzia di Rialto” (Venedik 1587) ve “Banco Giro” (Venedik 1617) ilk kurulan bankalara örnek gösterilebilir. Sonrasında Paris, Hamburg ve Amsterdam gibi şehirlerde de bankalar açılmaya devam etmiştir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde bankalar Avrupa’nın her yerinde yaygın hâle gelmiştir. XVIII.-XX. yüzyılları arası Avrupa merkez bankacılığı anlayışına geçişin ve bankacılığa özgü yasal altyapının oluşturulduğu dönemdir. Banknot ilk olarak tahminen 1609 yılında Amsterdam bankası tarafından basılmıştır. Ancak, bu emisyon* zorunlu bir tedavül değildir. “Rigsbank” (İsveç) ulusal emisyon bankacılığının ilk banka olma özelliğini taşır. I. Dünya Savaşı, Sterlin’in uluslararası ödeme aracı konumunu sarsmış ve rezerv para unvanını ABD dolarına kaptırmıştır. Savaş öncesi dönemde çok büyük boyutta borç dağıtmış olduğundan, İngiltere ödemeler dengesinde açık vermiştir. Böylece İngiltere’nin dünya bankerliği rolünü oynama olanağı önemli ölçüde sınırlanmıştır. 1913 yılında çıkarılan yasadaki sonradan uluslararası ABD bankaları, dünyanın çeşitli bölgelerinde şube ve bağlı şirketleri aracılığıyla yayılmaya ve fon arz etmeye başlamışlardır. 1921 yılında Sovyet Rusya’da faaliyetlerine başlayan “Gosbank”, hem emisyon hem de kredi kullandırma yetkisine sahip tek banka olarak dikkat çekmektedir. Bu arada Avrupa otoritelerinin engelleyici faaliyetlerine rağmen Avrupa’dan ABD’ye fon akımının önüne geçilememiştir. New York büyük miktarlardaki fonların aktığı en önemli şehir olmuştur. Bu durum New York’un uluslararası bir finans merkezi olmasında çok önemli bir yere sahiptir. 1950’li yıllara gelindiğinde, uluslararası bankacılığın gelişmesinde önemli rol oynayan ve finansal aracılık merkezlerinden olan “Euro-Dolar” piyasası oluşmaya başlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, çeşitli ülkelerin uluslararası bankaları arasındaki birlik ve dayanışma da kurumsallaşmaya başlamıştır. ABD bankaları 1945’ten sonra uluslararası bankacılığın en önemli merkezlerinden bir hâline gelmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yasal düzenleme ve müdahaleler, uluslararası bankaların aralarındaki örgütlenmeyi ve dayanışmayı artırmıştır. Kendi ülkelerindeki yasal baskılardan kaçan ve öz sermayeye göre daha yüksek kâr beklentisinde olan uluslararası bankalar, yasal kısıtlamaların daha az, teşviklerin daha fazla olduğu ortamlara yönelmiştir. XX. yüzyılın ortalarında, ABD’de faaliyette bulunan bankalar “yabancı banka” şeklinde şubeler açma yoluna giderek alanının genişletmiş ve bu konuda daha önde bulunan İngiliz ve Fransız bankaların hâkimiyetlerine son vermiştir. 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bankalarının uluslararası finansal piyasalarda bir atılım yapmasında Doların uluslararası para olması etkili olmuştur. Ayrıca çokuluslu ABD firmalarının dış ülke yatırımlarındaki artışında etkisi olduğu söylenebilir. 1973 yılı sonunda petrol fiyatlarında meydana gelen dört kat artış, petrol üreten ülkelerin

önemli dış ödemeleri fazlasıyla karşılamalarına imkân sağlamıştır. Bu durum uluslararası finans piyasalarında, petrodolarları kendilerine çekmeye yönelik rekabetin başlamasına neden olmuştur. Böylece europazarlar kaynaklarını genişleterek canlılık kazanmıştır. Bunların etkisiyle Paris, Frankfurt, Caraib, Uzak Doğu piyasalarında önemli gelişmeler olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren küreselleşme olgusunun ivme kazanması bankaların uluslararasılaşmasında bir başka önemli etkidir. 1980'li yılların sonlarına kadar, uluslararası finansal sistemin ulaştığı gelişme literatürde çoğunlukla küreselleşme olgusu ile ifade edilmektedir. Bu durum karşısında uluslararası bankaların kendi ülkelerinde ilk yeni ürünleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca bu yıllarda senet piyasalarından sağlanan finansman, banka kredileriyle finansmanla büyük bir rekabet içine girmiştir. Özellikle senet piyasasının finansal araçlarını farklılaştırması bankaları zorlamıştır. Böylece özel finansal sistemin yapısı zenginleşmiş ve farklılaşmıştır. Finansal piyasalardaki borçların hızlı artışında 1980'li yıllardaki euro-bankaların rolünün büyük olduğuna işaret edilir. Bu durumun bankaların uluslararasılaşmasında rol oynadığı ifade edilmektedir. Artan rekabet, çokuluslu şirket etkinliğinin hızlı artışı, finansal küreselleşme, finansal serbestleşme, ekonomik entegrasyonlar, özelleştirme ve bankaların kurumsal yönetime verdikleri önem ve özellikle hizmet maliyetlerindeki azalışların 2000'li yıllara damgasını vurduğu ve bankaların uluslararası nitelik kazanmasında önemli rol oynadığı görülmektedir. Böylece rahiplerin tapınaklarda yapmış olduğu mevduat kabulü gibi değerlendirilebilecek ve kredi benzeri borç verme işlemlerinden bugün modern anlamdaki bankacılık hizmetlerine gelinmiştir.

BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMA SÜRECİ

Literatürde bankaların uluslararasılaşma süreciyle ilgili çeşitli görüşler olmakla birlikte genelde üç aşamadan oluştuğu söylenebilir. Bu aşamalar hiyerarşik bir yapıya sahip olmayıp yerel bankacılık, uluslararası bankacılık ve evrensel bankacılık aşamalarıdır. Yerel bankacılık süreci, genellikle müşterilerin ulusal düzeyde döviz işlemlerinin gerçekleştirildiği aşamadır. Bu aşamada, bankaların temel misyonu ulusal düzeyde iş yaptığı müşterilerin ithalat ve ihracat işlemlerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve bu sayede bankanın kârlılığına ve büyümesine olanak sağlamaktır. Uluslararası bankacılık aşamasında, yerel firmaların uluslararası işlemlerinin finansmanı söz konusudur. Evrensel bankacılık aşamasında ise, bankalar, uluslararası alanda elde ettikleri minimum maliyetli fonları kârlarını maksimize eden alanlara kanalize etmeye çalışırlar.

BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMASINA YOL AÇAN FAKTÖRLER

Bankaların uluslararasılaşmasına yol açan faktörler, literatürde çeşitli kriterler açısından incelenmektedir. Bankaların uluslararasılaşmasına yol açan faktörleri konunun anlaşılması açısından özel ve genel faktörler olarak iki başlık altında toplayarak incelemenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Özel faktörlerden kasıt, bankacılık sektöründe yaşanan, bankacılıkla doğrudan ilgili faktörlerdir. Genel faktörler bankacılıkla ilgili olmakla beraber diğer piyasalarda yaşanan ve bankacılık sektörü ile dolaylı olarak ele alınabilecek faktörlerdir. Özel Faktörler • Maliyetlerdeki düşüş • Genişleyen piyasalar • Petrol fiyatlarındaki artışlar • Müşteri portföyünün korunması • Para ve sermaye piyasalarına ulaşma • Yasal kısıtlamalar ve vergi mevzuatı Genel Faktörler Dünya piyasalarının küreselleşmesi Finans piyasalarının küreselleşmesi birkaç faktörün etkisiyle oluşmuştur. Bu faktörler aşağıdaki şekilde sıralanabilir: • 1973'teki petrol fiyatlarındaki artış ve Doların devalüasyonu neticesinde dalgalı kur rejimine geçilmesi, • Gelişmiş ülkelerin finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınıflandırmalardan arındırılması, • Finans piyasalarının uluslararası rekabete açılması, • IMF ve DB'nin önderliğinde, ülkelerin finans piyasalarında rekabet avantajı elde etmeleri için ulusal modernizasyon projelerini devreye koymaları, • Teknolojinin gelişmesine paralel olarak finansal işlemlerin uluslararası boyutta artışı, • Enformasyonun kolaylaşmasıyla birlikte maliyetlerin azalması, • Future, opsiyon, swap gibi yeni finansal enstrümanların ortaya çıkmasıyla borç alanlar ve verenler için faiz oranları ve kurlardaki dalgalanmaların getirdiği riskten korunma olanağı sağlaması, • Gelişmekte olan ülkelerdeki kârlılık oranlarının yüksekliğinin cazibesi, • Uluslararası Yerleşim Bankası (Bank of International Settlement) ve AB'nin öncülüğünde finansal piyasalarının düzenlenmesi, • Yüksek ekonomik büyüme, yüksek tasarruf ve yüksek reel faizler nedeniyle 1980'lerde varlık piyasalarında uzun dönem "boğa" * etkisinin ortaya çıkması, Çokuluslu şirket etkinliğinin artması Çokuluslu işletmeler, uluslararası faaliyet gösteren işletmelerde tercihe bağlı olarak, birden fazla ülkede sürekli personeli olan, personel yapısının bu özelliğine bağlı olarak günlük faaliyetlerde tek bir ülke yönetiminin tamamıyla kontrolünde olmayan yatırımlar olarak tanımlanabilir. Ancak çokuluslu işletmeleri tek bir tanımlama altında toplamak bu işletmelerin çeşitli özellikleri dikkate alındığında gerçekten güç olmaktadır. Çokuluslu işletmeler, bir ana merkeze bağlı olarak farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler topluluğudur. Yatırımı yapan, ana merkez konumundaki işletme "ana işletme-parent company", değişik ülkelerde yatırım yapılan işletme ise "yavru işletme –subsidiary" olarak isimlendirilir. Çokuluslu işletmelerin küreselleşme süreci ile bankaların uluslararası boyut kazanması arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki bir açıdan küreselleşme sürecinin neden bu denli yoğunlaştığını da ortaya koymaktadır. Finansal liberalizasyon Finansal küreselleşme ve bankaların uluslararasılaşmasına yol açan faktörlerden birisi de finansal liberalizasyondur. Finansal liberalizasyon diğer bir ifade ile finansal serbestleşme genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki resmî denetimlerini kaldırması ya da gevşetmesi ve ekonomilerin yabancı sermaye akımlarına açılması sürecini tanımlamaktadır. Hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli ölçüde gevşettiği uygulamalara "deregülasyon" denmektedir. Sermaye akımlarının ulusal sınırların dışına doğru akmasına yol açan liberalleşme ve serbestleşme trendi önce ABD'de başlamış ardından Avrupa'ya sıçramış daha sonra Japonya'ya geçerek hız kazanmıştır. Ekonomik entegrasyonlar Bir ortak pazar yaratmayı hedefleyen ekonomik entegrasyon kavramı, mal ve hizmet ticaretinde serbestlik sağlanması, ticari kısıtlamaların kaldırılması olarak tanımlanabilir. Ekonomik entegrasyon; • Ticari entegrasyondur; ticareti engelleyici kısıtlamaların ortadan kaldırılması, • Faktör entegrasyondur; ülkeler arası faktör hareketlerine serbestlik kazandırılması, • Politika

entegrasyonudur; ulusal ekonomi politikalarının uluslararası ilişkileri güçlendirecek şekilde uyumlu hâle getirilmesi, • Tam entegrasyondur; bunların birleşimi ile ortaya çıkan entegrasyondur. Ekonomik Entegrasyonun sebepleri üç başlık altında toplanabilir. • Verimliliği artırmak ve refah düzeyini yükseltmek: ülkeler üretim düzeylerini artırarak verimliliği arttırmak ve bunun neticesinde de toplumsal refah düzeyini yükseltmek istemesidir. • Politik alanda etkili olmak: Ülkelerin diğer ülkelere karşı daha üstün rekabet gücüne sahip olması ve bu sayede politik alanda söz sahibi olma çabasıdır. • Çatışmaları önlemek: ekonomik entegrasyon ile özellikle komşu ülkelerin bölgesel çatışmalardan kaçınma arzusu ve bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanma çabasıdır. Ekonomik entegrasyonların, ülke ekonomileri üzerinde yarattığı etkiler; statik ve dinamik olarak iki ana başlık altında toplanabilir. • Statik Etkiler: Ekonomi ve teknolojinin değişmediği varsayımına dayanan ve üretim faktörlerinin yeniden dağılımından ortaya çıkacak olan etkilerdir. Statik etkiler, ticari yaratıcı ve ticaret saptırıcı olarak iki şekilde ortaya çıkar. o Ticari yaratıcı etki; entegrasyon içindeki bir ülkenin, yine entegrasyon içindeki diğer ülkeden daha ucuza ithalat yapmasıdır. o Ticaret saptırıcı etki ise; entegrasyon içindeki bir ülkenin entegrasyon dışındaki ülkeden daha düşük maliyetle ithalat yapmak yerine, entegrasyon dâhilindeki ülkeden daha yüksek maliyetli ithalat yapma durumunda ortaya çıkan etkidir. • Dinamik Etkiler: Ekonomik entegrasyonların, ülkelere sağladığı dinamik etkiler o Rekabet artışı o Pazarın genişlemesi sonucu ortaya çıkan ölçek ekonomilerden faydalanma o Yatırımların artması, o Dışsal ekonomilerin oluşması, o Üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sonucu kaynak etkinliğinin sağlanması o Döviz tasarrufu yaratmasıdır. Özelleştirme Özelleştirme dar anlamıyla, “mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre devri” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, tarihin çeşitli dönemlerinde hemen her ülkede, kamu mülkiyetindeki birimlerin, özel sektöre devri söz konusu olduğu hâlde, bu devirlerden hiç birisi “özelleştirme” olarak adlandırılmamıştır. Özelleştirme, basit bir mülkiyet veya yönetim transferinin ötesinde, bütün bir iktisadi organizasyonu, serbest piyasa mekanizmasına göre işleyen yapıya kavuşturmak ve bunun için gerekli dönüşümü sağlamaktır. Geniş anlamda, mülkiyet devriyle birlikte, kamu iktisadi teşekküllerinin özel kesime kiralanması, kamu tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesimce sağlanması, yönetimin özel sektöre devri, üretimde kamu tekellerinin kaldırılması ve kurumsal serbestleşme faktörleri de özelleştirme kavramı içinde yer almaktadır.

ULUSLARARASI PARA FONU

(International Monetary Fund, IMF) II. Dünya Savaşı ardından dünyada döviz kurlarında istikrar sağlanması, serbest ticaret ve uluslararası parasal sistemlerin düzgün işlemesi için birtakım faaliyetler başlatılmıştır. Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'nin öncülüğünde, ABD'nin New Hampshire eyaletindeki Bretton Woods kasabasında 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında 44 ülkenin delegasyonu ve Danimarka temsilcisinin katılımıyla bir uluslararası konferans düzenlenmiştir. Bu konferans sonunda, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) kurulmuştur. 27 Aralık 1945'te imzalanan anlaşma ile 1 Mart 1947'de faaliyetlerine başlayan IMF'nin temel amaçlarını veya görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. • Uluslararası para sistemi anlamında iş birliklerinin artması ve dünya ticaretinin gelişmesinin sağlanması, • Döviz piyasalarında kısıtlamaların sonlandırılması ve kur dengesini sağlamak, • Uluslararası para politikalarında iş birliği sağlamak, • Üyeleri için ödemeler dengesini düzenleyici finansal kaynaklar sağlamak, • Özel çekme hakları (SDR) ile üyelerinin rezervlerine katkı sağlamak, • Üyeleri arasındaki dış ticaret politikalarının daha liberal hâle gelmesini teşvik etmek, • Üye ülkelerdeki makroekonomik ve yapısal uyum politikalarını teşvik ederek desteklemek, • Üye ülkelerin uluslararası ticari bankalara veya resmî kuruluşlara olan borçlarını ödeyememesi durumunda çözüm için taraflar arasında aracılık yapmak ve bununla ilgili yeni ödeme programları ve borç erteleme anlaşmaları hazırlamak, • Ekonomik sıkıntıda bulunan ve dış ödemeler anlamında sıkıntılı ülkelere finansman sağlamak. IMF'nin Örgüt Yapısı

Guvernörler Kurulu Guvernörler Kurulu, IMF'nin en yüksek karar organıdır. Guvernörler Kurulu, kurula üye ülkelerin atadığı bir kuruldur. Yönetim Kurulu Yönetim Kurulu, kendisine aktarılmış yetkiler dahilinde karar veren bir organdır. Yönetim Kurulu üye sayısı 24'tür. Bu üyelerin 5 tanesi, kotası en yüksek olan ABD, Fransa, Almanya, Japonya ve İngiltere tarafından atanır. IMF'nin Kredi Mekanizması Her üye ülkenin ekonomik durumuna bağlı olarak belirlenen bazı değişkenlere göre belirli bir kotası vardır. Bu anlamda üye ülkeler katılım payı gibi bir katkıyı IMF'ye öderler. Üye ülkeler Uluslararası Para Fonundan elde edeceği kaynaklar bu kotalara göre saptanmaktadır. IMF'nin üyelerine sağladığı finansman, Özel Çekme Hakları (SDR) denilen hesap birimi ile ölçülmektedir. IMF tarafından oluşturulan bir rezerv varlığı olan SDR, üye ülkelere tahsis edilmiştir. SDR, dört önemli para biriminin değerine göre ve bu para birimlerinin ağırlıklarına göre hesaplanır. Bu paralar şunlardır: • ABD Doları • Euro • Japon Yeni • İngiliz Sterlini

DÜNYA BANKASI (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), ülkemizde kısaca Dünya Bankası olarak adlandırılmaktadır. Aslında Dünya Bankası (IBRD), bünyesinde bazı kuruluşları içerisine alan bir grup olarak ifade edilebilir. IBRD, Dünya Bankası Grubunun borç veren ana kuruluşudur. Dünya Bankası Grubunu; Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Gelişme (Kalkınma) Birliği (IDA), Uluslararası Finansman Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) oluşturmaktadır. Dünya Bankası Grubu bu kurumların tamamını ifade etmektedir. IBRD, 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin özerk uzman kuruluşlarından birisi olmuştur. 2013 yılı verilerine göre 189 üye ülkeden oluşmaktadır. Türkiye, IMF ve aynı zamanda IBRD'ye 1947 yılında üye olmuştur. Dünya Bankası'na üye olabilmek için IMF'ye de üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Dünya Bankası Grubu Dünya Bankası Grubu, karar almaya yetkili üye ülkelerinin sahibi olduğu beş kuruluştan oluşmaktadır. Dünya Bankası Grubu; Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Gelişme (Kalkınma) Birliği (IDA), Uluslararası Finansman Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)'den oluşur. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development; IBRD), Uluslararası Par Fonu ile birlikte kurulmuştur. IBRD, Dünya Bankası'nın temel kaynak sağlayan kurumudur. IBRD, gelişmekte olan ülkelere kaynak sağlayan bir kurumdur. Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association, IDA) 1960 yılında kurulan Uluslararası Kalkınma (Gelişme) Birliği (International Development Association, IDA), Dünya Bankası'nın dünyanın en yoksul ülkelere yardım eden bölümüdür. IDA, genel olarak kişi başına gelir bakımından yoksulluk seviyesinin altında kalan ülkelere fon aktarmaktadır. Bu ülkelere sıfır ya da sıfıra çok yakın faizde krediler verilmekte ve vadeleri çok uzun (25-40 yıl) olmaktadır. Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation, IFC) Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation, IFC) veya bilinen kısaltmasıyla IFC, Dünya Bankası Grubu'nun bir anlamda özel sektör

koludur. IFC, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere katkıda bulunmak için özel sektör firmalarına kaynak sağlamak için 1956'da kurulmuştur. IFC az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin üretimi için kaynak sağlayarak büyümelerine yardımcı olma misyonu bu ülkelerdeki sürdürülebilir özel girişimlerine yatırım yapmaktadır. Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA) Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA) az gelişmiş üye ülkelere yönelik yabancı sermaye yükseltmek ve yatırımları siyasi risklere karşı korumak için kurulmuştur. 1988 yılında faaliyete başlayan MIGA'ya IBRD'ye üye ülkeler katılabilmekte olup Türkiye'de aynı yıl kuruluşu üye olmuştur. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID) Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID), 1965 'de kurulmuş olup üye ülkelerin ve kendi kurumlarının arasında oluşabilecek anlaşmazlıkların çözümünde yardımcı bir mekanizma oluşturmak ve bu sayede uluslararası yatırımları artırmak düşüncesiyle kurulmuştur. Bu çerçevede ICSID bir uzlaştırma (hakem) kurumu olarak görev yapmaktadır. Dünya Bankasının Örgüt Yapısı ve Yönetimi Dünya Bankası Yönetim Kurulu, Yürütme Kurulu, Başkan ve diğer yönetim birimlerinden oluşur. Bu organlar, Dünya Bankası Grubu içerisindeki tüm kurumların yönetiminden de sorumludur. Yönetim Kurulu IBRD Yönetim Kurulu, üyelerinin atadığı yönetici ve yönetici vekilinden oluşmaktadır. Kuruma üye 184 ülkenin atadığı yöneticilerden oluşan Kurul, kurumun temel karar organıdır. Yürütme kurulunun aldığı kararları onaylama, reddetme veya değiştirerek onaylama görevlerini icra eden kuruldur. Yürütme Kurulu Yürütme Kurulu, IBRD'nin yönetiminden sorumludur. Yönetim Kurulu'nda bulunan Bakanlar, çoğunlukla yılda bir kez toplanmakta olup, bir kısım yetkilerini Yürütme Kurulu'na devretmiştir. Dünya Bankası Başkanı Dünya Bankası Başkanını Yürütme Kurulu belirlemektedir Kurumun en büyük hissedar ülkesi ABD olduğundan IBRD Başkanı da ABD vatandaşıdır. Başkanlar, 5 yıllık süre için seçilirler ve tekrar seçilebilmektedir. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (World Trade Organization, WTO) Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization, WTO), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleştirilmiş en büyük uluslararası ticaret reformu olarak kabul edilmektedir. 1947-1948 yılları arasında dünya ticaretinde belirli standartların sağlanması için Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO) kurma çabaları başarısızlıkla sonuçlanmış ancak 1 Ocak 1948 yılında uluslararası ticareti, haklar ve sorumluluklar açısından düzenleyen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) imzalanmıştır. GATT, ithalat vergilerini düşürmek ve uluslararası ticareti sınırlandıracak ayırıcı uygulamalara son verme amacındadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün temel amacı üye ülkelerin insanların refahını yükseltmek olup WTO'nun görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; • Ticaret görüşmeleri yönetimi ve aynı zamanda çok taraflı ticaret görüşmelerine bir platform görevinde bulunmak, • Ticari anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak, • Millî ticaret politikalarını denetleyerek küresel ekonomik politikanın oluşmasında görevli uluslararası kuruluşlarla iş birliğine gitmektir. EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) Uluslararası ekonomik bir örgüt olan Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), Türkiye'nin de bulunduğu 20 ülke tarafından imzalanan Paris Sözleşmesine dayanan ve 1961 tarihinde kurulan bir organizasyondur. OECD, Avrupa'nın savaş sonrası yıkım nedeniyle oluşturulan Marshall Planı ile 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü'nün (OEEC) ardından gelmiştir. OECD'nin temel amaçları şunlardır: • Üye ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrar ve büyümenin sağlanması, • Üye ve gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin azaltılması, • Ülkeler arasında ayırım yapmadan dünya ticaretini geliştirmek anlamında çalışmalar yapmak. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI (Bank for International Settlements, BIS) 17 Mayıs 1930 tarihinde kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements, BIS), dünyanın en eski uluslararası finansal kuruluşudur. Genel olarak amacı merkez bankaları arasındaki iş birliğini sağlamaktır. Daha geniş bir ifade ile BIS, uluslararası iş birliğini teşvik eden, parasal ve finansal istikrarı gerçekleştirmek için merkez bankaları arasında koordinasyonu sağlayan ve merkez bankalarına bir banka olarak hizmet eden bir organizasyondur. Bankanın resmî web sayfasında belirtilen misyonları şunlardır: • Merkez bankaları arasında iş birliğini kolaylaştırmak, • Finansal istikrarı teşvik etmekle sorumlu diğer otoritelerle diyalogu desteklemek, • Merkez bankaları ve mali denetim kurumlarının parasal ve finansal istikrar politika konularında araştırmalar yürütmek, • Merkez bankaları için finansal işlemlerde önemli bir taraf olarak, • Uluslararası finansal işlemler ile ilgili olarak bir bilgi sağlayıcı olarak hizmet vermektedir. AVRUPA MERKEZ BANKASI (European Central Bank, ECB) Avrupa Merkez Bankası'nın Kuruluşu Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank, ECB), Euro bölgesindeki 17 ülkenin para politikasını yöneten önemli merkez bankalarından birisidir. 1 Haziran 1998 tarihinde Frankfurt merkezli olarak kurulan ECB'nin temel görevi, Euro'nun değerini korumak ve Euro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamaktır. Avrupa Para Enstitüsü, 1 Haziran 1994 tarihinde Frankfurt'ta kurulmuş ve Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği (EMU)'nin üçüncü aşaması (1 Ocak 1999- 30 Haziran 2002) için gerekli yapısal, yasal ve teknik alt yapı çalışmaları ve ön hazırlıkları tamamlayarak misyonunu gerçekleştirerek görevlerini ECB'ye devrederek tasfiye edilmiştir. ECB; 1 Temmuz 1998'de resmî anlamda işlevine başlamış ve Euro alanı

para politikasını 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren yürütmeye başlamıştır. Eurosystem Eurosystem, Ekonomik ve Parasal Birliğe (EMU) katılan üye devletlerin (2009 yılı sonu itibarıyla Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan) ulusal merkez bankaları ile ECB 'yi ifade etmektedir. Eurosystem, Yönetim Konseyi ve Yürütme Kurulu tarafından yönetilmektedir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (The European System of Central Banks, ESCB) Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (The European System of Central Banks, ESCB), Avrupa Merkez Bankası ile Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin merkez bankalarından oluşur. Maastricht Anlaşması'na göre, ESCB'nin birincil amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. ESCB, Euro Alanı'nda tek para politikasını oluşturmakla yetkilidir. Bu anlaşmaya göre ESCB'nin temel görevleri; • Tek Para Politikasını tanımlamak ve uygulamak, • Maastricht Anlaşması'na belirlenen döviz faaliyetlerini koordine etmek, • EMU'ya katılmış olan ülkelerin resmî döviz rezervlerini yönetmek, • Ödeme sistemleri etkinliği ve likidite sağlamaktır. AMERİKA MERKEZ BANKASI (The Federal Reserve System, FED) Federal Rezerv Sistemi (The Federal Reserve System, FED), Amerika Birleşik Devletleri'nin merkez bankasıdır. FED daha güvenli, esnek ve istikrarlı parasal ve finansal sistem sağlamak için 1913 yılında Kongre tarafından kurulmuştur. Yıllar içinde, bankacılık ve ekonomideki rolünü genişletmiştir. FED'in görevleri genel olarak dört başlık altında toplanmaktadır: • Para politikası araçlarını kullanarak istihdamı artırmak ve fiyat istikrarı sağlamak • Ülkenin bankacılık ve finansal sistemin güvenliğini sağlamak, • Finansal sistem ve finansal istikrarı korumak, • Mevduat kurumları, ABD hükümeti ve yabancı resmî kurumlara, finansal destek sağlamak.

ULUSLARARASI BANKALARIN ÖRGÜT YAPISI

Bankaların, uluslararası piyasalara nasıl girecekleri konusundaki kararlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak genel finansal kaynaklar, dış piyasalar hakkındaki bilgi ve deneyimler, uluslararası iş hacmi, bankanın stratejik kararları vb. konular sayılabilir. Uluslararası bankacılık işlemlerinin yapılacağı örgütsel birimin seçiminde etkili olan en önemli faktör, alternatif örgütsel yapıların avantaj ve dezavantajlarıdır. Her yerde ve koşulda en iyi sonucu verecek tek bir strateji olmaması durumunda, ikinci en iyi yöntem örgütsel şekillerin bir sentezinin oluşturulmasıdır. Örgütsel Yapının Seçimini Etkileyen Faktörler Bankanın özellikleri Uluslararası bankacılık işlemlerinin yapılacağı birimin seçimi ya da bu birimlerden oluşacak banka ağının genişliği, özellikle banka stratejisine bağlıdır. Bunun yanında, bankanın boyutu ve uluslararası tecrübesi, sahip olduğu insan gücü varlığı, bankanın ulusal ya da uluslararası iş yapısı da son derece önemlidir. Bankanın geleneksel işlem ve faaliyetlerinin yapısı ve tarihsel gelişimi, belirli bir örgütsel yapının seçiminde en önemli belirleyicidir. Birçok büyük banka geniş bankacılık ağı oluşturmakla ilgilenirken, küçük bankalar çoğunlukla seyyar bankacılık birimlerini tercih etmektedir. Bankacılığa ilişkin düzenlemeler Örgütsel yapının seçimini etkileyen faktörlerden birisi de gidilen ülkedeki (host country) bankacılığa ilişkin mevzuattır. Örneğin, yabancı bankalar ABD piyasalarında kendi örgütsel birimlerini kurmadan, muhabir banka ya da kendi örgütsel birimleri (temsilcilik, şube, acente, vs. gibi) aracılığıyla faaliyette bulunabilir. Örgütsel yapısının avantaj ve dezavantajları Bankaların özel örgütsel bir yapıyı temel alarak, uluslararası alanda genişlemeyi tercih etmelerinin nedenleri son derece karmaşıktır. Yapılan bir araştırmaya göre, yabancı bankaların ABD’de faaliyette bulunacakları örgütsel yapıyı belirlerken dört faktörü dikkate aldıkları sonucuna varılmıştır. Bu faktörler şunlardır; • Fiili kârlılık oranı • Gelecekte beklenen ulusal iş hacmi • Gelecekte beklenen uluslararası iş hacmi • Gelecekte ortaya çıkabilecek yasal düzenlemeler Uluslararası Bankacılıkta Temel Örgüt Yapısı Türleri Muhabir bankacılığı (Correspondent Banks) Ana ülkedeki bir banka, faaliyetlerinin ve işlemlerinin az olduğu ülkelerde şube açmak yerine maliyetlerini düşük tutmak amacıyla, yerel bir bankayla anlaşabilir. Ana banka, bankacılık işlemlerini kendi ajanı sıfatıyla ve kendi nam ve hesabına yerel banka aracılığıyla yapabilir. Bu durumdaki yerel bankaya “muhabir banka” denmektedir. Yani bankalar, faaliyetlerinin nispeten az olduğu ülkelere belirlenmiş bazı işlemleri yapmak için ya da kendi ajanı olarak faaliyette bulunması için yerel bir banka ile bağlantı kurma yolunu tercih edebilirler. Bu durumda yerel banka, muhabir banka (correspondent bank) olarak adlandırılır. Başka bir ifade ile muhabir bankacılık, bir bankanın başka bir banka için yaptığı bankacılık faaliyeti olarak tanımlanabilir. Muhabir bankacılığı, ofis açmaksızın ve ev sahibi ülkede personel çalıştırmaksızın yurt dışı ile işlem yapabilmekte ve banka müşterilerine hizmet sunabilmektedir. Temsilcilik büroları (Representative Offices) Bankalar bazı durumlarda bir şube açmadan önce ara bir adım olarak temsilcilik büroları (representative offices) oluşturma yoluyla dış piyasaya giriş yapabilmektedirler. Temsilcilik bürosu, bir bankanın dış ülkelere kendini temsil etmek üzere kurduğu bir veya birden fazla kişiden oluşan bankacılık kuruluşudur. Temsilcilikler yoluyla, yabancı ticari bankacılığın yasaklandığı ülkelere giriş yapmak olanaklı hâle gelmektedir. Temsilcilik büroları, bir bankanın yabancı bir ülkede kendisini temsil etme amacıyla kurdukları uluslararası bankacılık kurumudur. Temsilcilik büroları, yabancı ülkelere yönelmek isteyen bankalar için hem bir ilk adım hem de en ucuz giriş yolunu oluşturmaktadır. Bu birimler, ana kuruluşa, buldukları ülkedeki yasal otoriteler, iş dünyası, ekonomik ve sosyal yapı, firmalar, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile mevcut müşteriler arasında bağlantı kurma imkânı sağlamaktadır. Şube bankalar (Branches) Şube bankası (branches), yasal ve fiili açıdan ana bankanın bir parçasıdır. Şube bankanın arkasında tüm kaynakları ile ana bankanın finansal desteği mevcuttur. Ancak, kendisine ait özel kuruluş sözleşmesi, bir yönetim kurulu, hissedarları ve öz sermayesi bulunmamaktadır. Yönetim ve işletme açısından şube bankalar kendi defterlerini tutarlar, ancak, borçlar ve alacaklar ana bankaya aittir. Yani şube bankalar uluslararası bankaların, uluslararası piyasalarda aktif olarak faaliyette bulunmaları için seçtikleri yollardan birisidir. Şube bankalar iki ayrı bankacılık düzenlemesine tabi tutulmaktadır. Ana bankanın bir parçası olarak ana ülkenin yasal düzenlemeleri altındadır. Diğer taraftan da, faaliyet gösterdiği ev sahibi ülke yasalarına tabi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ikili bir düzenleme altında olmaları, şube bankalarına bir dizi kısıtlamalar getirmektedir. Şube bankalarının temel avantajı, ana bankanın unvanı ve yasal sorumluluğu altında bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesine olanak vermesidir. Tamamen ayrı tesisler kurmanın yanı sıra, yeni şube açmanın bir yolu da girilmek

istenen yabancı piyasada hâlihazırdaki mevcut yerel bir bankanın satın alınması (acquisition) yöntemidir. Acenteler (Agents) Bu bağlantı türü en çok ABD’de gözlenmektedir. Bu örgüt yapısı, temsilcilik büroları ve şubeler arası bir örgütlenme türü olup, geniş bir faaliyet ve işlem yelpazesine sahiptir. Bu tip yapılanma sayesinde, yerel para ve döviz piyasasıyla bağlantı kurma, nakit yöntemi, kredi ilişkileri, tahvil alım satımı gibi birçok işlemi yürütülebilmektedir. Gidilen ülkenin yasalarının izin vermesine bağlı olarak temsilcilikle şube arasında yer alan acenteler oluşturulabilir. Bu örgütsel şekil büyük ölçüde ticari bankacılık işlemleriyle ilgilidir. Acenteler mevduat kabulü dışında her yönüyle tam bir bankaya benzer. Acenteler, gidilen ülkenin vatandaşlarından mevduat kabul etmeyip, müşterilerin ya da mudilerin kredi ve borç durumunu gösterir bir hesap (credit balance) tutmaktadırlar. Acenteler geniş bir faaliyet yelpazesine sahiptir. Örneğin, yerel para piyasasıyla, döviz piyasalarıyla ilişki kurabilir, kredi sunabilir, kredi mektubu verebilir ve kıymetli evrak alım-satımı yapabilirler. Bağımlı veya bağlı bankalar Bağımlı banka (banking subsidiary), belli bir oranı ana bankaya ait yerel piyasadaki uluslararası bankayı ifade eder. Büyük bankalar, yabancı piyasalarda kendilerine bağımlı bankalar kurdukları yoluyla o piyasalarda genel bankacılık işlemleri yapma yoluna gidebilmektedir. Bağımlı bankalar, ayrı kimliğe sahip kuruluşlar olarak, ev sahibi ülkenin yasalarına göre faaliyet gösterirler. Yasal kredi sınırları da bağımlı oldukları bankaya göre değil, kendi öz sermayelerine göre tespit edilir. Bu nedenle, büyük fon taleplerine hizmet olanakları sınırlıdır. Büyük bir bankanın yabancı ülkede sahip olduğu bir bağımlı banka, o ülkede açılacak şubeye göre, daha avantajlı sayılır. Çünkü bu sayede, o ülkedeki hem iç, hem de dış işletmeciliğe daha çok girebilir. Şubeler genellikle yerel ülkede yabancı sayılan iş çevrelerine hizmet verir ve yerel firmalardan iş almakta bazı güçlüklerle karşılaşır. Bağımlı şirketler ise iki kesime de aynı yoğunlukta hizmet sunma olanağına sahiptirler. İlişkili banka (Banking Affiliate) İlişkili banka (banking affiliate), yerel ülke yasalarına göre kurulan, kısmen yabancı ülkedeki ana bankanın mülkiyetinde olan, fakat mutlaka onun denetimi altında bulunması gerekmeyen bir banka türüdür. Mülkiyetin geri kalan kısmı, yerel kişi veya kuruluşlara ait olabileceği gibi diğer yabancı bankalara da ait olabilir. İlişkili bankanın kendisi de ya yeni kurulmuştur ya da hisselerinin bir bölümü satın alınan mevcut bir yerel bankadır. Konsorsiyum bankaları (Consortium Banks) Konsorsiyum bankaları (consortium banks), genellikle farklı ülkelere mensup iki veya daha fazla bankanın mülkiyetinde olan ve bağımsız olarak kurulan bankalardır. Ortak sayısı on veya daha fazla olabilir. Hissedarların payları yüzde 50’den fazla olamaz ve ortaklardan en az birinin denizaşırı bir banka olması gerekmektedir. Ortak bankalar, sermayeye katılımları oranında ayrı bir tüzel kişiliği ve bağımsızlığı olan konsorsiyum bankasının yönetim kurulunda temsil hakkı kazanırlar. Konsorsiyum bankaları esas olarak yatırımlarla uğraşırlar. Mevduat kabul etmezler. Bir bankanın tek başına verebileceğinden daha büyük hacimlerde ve uzun vadeli krediler sağlar veya kredi sendikasyonlarının oluşturulmasında öncülük rolü oynarlar. Konsorsiyum bankaları ile “bankalar konsorsiyumu”nu karıştırmamak gerekir. Bankalar konsorsiyumu, belirli bir kredi işlemini gerçekleştirmek için bir araya gelen ve işlem bitince dağılan bankalar grubudur. Ancak, konsorsiyum bankaları ayrı bir hukuki kişiliğe ve sürekliliğe sahiptirler. Edge Act şirketleri Edge Act şirketleri, ABD’ye özgü bir uygulamadır. Bunlar Amerikan bankalarının uluslararası hisse senedi yatırımı ve bankacılık hizmeti görmek üzere belirli eyaletlerde kurdukları bağlı kuruluşlardır. Amerikan yasalarına göre Amerikan bankaları yatırım konsorsiyumuna girebilmekte, yurtdışında şube açabilmekte, ama dışarıdaki bankalarda hisse senedi yatırımı yapmamaktaydılar. Bu kısıtlama 1919’da Edge Yasası (Edge Act) ile kaldırılmıştır. Bu yasa ile bankalar, kurdukları şirketler (Edge Act Corporations) aracılığıyla, yabancı bankalarda hisseye ve her türlü bankacılık hizmeti yapma imkânına sahip olmaktadır. Kıyı Ötesi Bankacılık (Off-Shore Banking) Kıyı ötesi bankacılığın tanımı ve özellikleri Kıyı ötesi bankacılık ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan bir bankacılık türüdür. Yasal düzenlemelerin nispeten az olduğu piyasalarda faaliyet gösterdiklerinden, uluslararası ticaret ve sermaye akımlarının ve döviz değişiminin serbest ve etkin bir şekilde sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Ana ülkenin bankalara uyguladığı karşılık bulundurma zorunluluğu, vergi ve faiz sınırlamaları gibi hükümet müdahaleleri, bankaları yurt dışında şubeler açarak işlemlerini bu şubeler üzerinden yürütme yoluna sevk etmiştir. Bunun nedeni, ana ülke yasal düzenlemelerinin ülke sınırları dışında geçerli olmamasıdır. Bu sayede banka, işlemleri dolaylı yollardan gerçekleştirebilmekte ve bankacılık düzenlemelerinin doğurduğu maliyetleri artırıcı bazı kısıtlamalardan da kurtulmaktadır. Kıyı ötesi bankacılık işlemlerinin temel özelliklerinden biri, ana ülkedeki bankanın, hesaplar aracılığıyla yabancılardan mevduat fonları toplayıp ve yine diğer yabancılara bu fonları kredi olarak vermesidir. Mevduat ve kredi işlemlerine konu olan para ise ülkenin anaparası olmayıp bir yabancı ülke parasıdır. Kıyı ötesi bankacılığın tarihsel gelişimi Kıyı ötesi bankacılığının tarihsel gelişimi, devletsiz paraların uluslararası düzeyde oluşturdukları bütünleşmiş bir para ve sermaye sistemi olarak tanımlanan “Euro-piyasaların” doğuş ve gelişimiyle yakından ilgilidir. Euro-piyasaların gelişmesi ve finansman dünyasındaki yerini almasıyla birlikte kıyı bankacılığı ve kıyı bankacılığı merkezleri ortaya çıkmış, çoğu zaman bu piyasa ve merkezler Euro piyasalar ile aynı anlamda kullanılmıştır. Zamanla kendine özgü uygulamalar geliştirerek özgün bir yapı ve işleyişe kavuşmuştur. İkinci Dünya Savaşı’ndan ABD, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 16 Avrupa ülkesine

"Dış Yardım Kanunu" çerçevesinde milyarlarca ABD Doları yardım yapmıştır. Böylece, ABD Doları fonlar ABD dışında dolaşmaya başlamış ve devletsiz para hâline gelmiştir. Söz konusu ABD Doları fonlar, Euro piyasaların temelini oluşturmuştur. Ayrıca, 1950'li yıllarda SSCB bankalarının ABD bankalarında bulunan ABD Doları mevduatlarını Avrupa bankalarına aktarmaları, bu piyasaların gelişmesini sağlamıştır. 1973 yılında petrol fiyatlarında ortaya çıkan beklenmedik artışlar karşısında dünya ekonomisi bunalıma girmiştir. Avrupa ülkeleri, yüksek gelişmişlik düzeyi ve sanayileriyle bu bunalımı daha kolay atlattırken, petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler, çok büyük zararlar görmüşlerdir. Kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişmesinde ABD'de bankalar üzerinde uygulanan kısıtlamaların da önemli etkileri olmuştur. Amerikan bankaları, çoğu Amerikalı olan şirketlere, fabrika ve satış bürolarının Avrupa'daki ağlarının kurulması için dolar üzerinden kredi vermişlerdir. Euro-dolar krediler merkez bankalarının yurt içinde uyguladıkları kısıtlamalardan muaf olduğundan, bankalar yurt dışına kredi kullandırma yoluyla kâr marjlarını yükseltmişlerdir. Böylece, iç piyasadaki vergi yükünü azaltmak amacıyla birçok ülkedeki fon talep edenler ve mevduat sahipleri, Manş Adaları, Bahamalar, Cayman Adaları gibi kıyı bankacılığı merkezlerine yönelmişlerdir. Bunlara ilave olarak kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişmesini sağlayan diğer bir faktör ise, sanayileşme ile birlikte gelişmiş ülkelerin yurtdışı politikalarında etkin kaynak dağılımının gerçekleşeceği düşüncesidir. Ayrıca kârların optimum olacağını savunan liberal düşüncenin etkisi ile sınırlarını yabancı ülkelere açma eğilimi de bir faktör olarak ele alınmaktadır.

ULUSLARARASI BANKACILIKTA İŞLEM VE HİZMETLER

Fon arz ve talep edenler ile buna aracılık eden bankaların coğrafi sınırlamalara bağlı kalmaksızın uluslararası alanda işlem gerçekleştirebilmelerini sağlayan teknolojik gelişmeler ve doksanlı yıllarda hızlanan küreselleşme, finansal piyasaları da etkilemiş, yeni ve çeşitli finansal araç ve teknikler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, bankacılıkta ulusal ve uluslararası düzeyde rekabeti artırmış ve bankaları, öne çıkabilecekleri işlem ve hizmetleri sunmaya ve geliştirmeye yönlendirmiştir. Bu süreçte, bankaların çok daha geniş bir alana yayarak gerçekleştirdikleri işlem ve sundukları hizmetler giderek farklılaşmış ve çeşitlilik kazanmıştır. Bu ünite bankaların uluslararası bankacılık alanında gerçekleştirdikleri işlem ve sundukları hizmetlere ilişkin bilgi verilmektedir. Mevduat Kabulü Uluslararası bankacılıkta bankaların önemli hizmetlerinden biri mevduat kabulüdür. Bu hizmetlerini hem yurt içi hem de yurt dışı yerleşik gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak yürütürler. Mevduat hesapları, vade ve tür itibarıyla sınıflandırılabilir. Para piyasalarında kullanılan başlıca hesaplar; cari hesaplar, vadeli mevduat hesapları, tasarruf hesapları ve para piyasası mevduat hesaplarıdır. Mevduat, bankaların temel kaynaklarından biridir. Ancak, bu kaynağın kullanılması, ülkeden ülkeye değişebilen fon maliyetine ve kısıtlamalara bağlıdır. Kredi Kullandırma Uluslararası bankalar, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracılık yaparlar. Kabul ettikleri mevduatları yurt içi ve dışı yerleşik gerçek ve tüzel kişilere yönelik kredi şeklinde kullandırmak suretiyle hem ulusal ve hem de uluslararası seviyede fonlara akıcılık sağlarlar. Krediler, uluslararası işlemlerden sağlanan gelirin en önemli kaynağını teşkil etmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan gelişmelerle birlikte kullanılan kredilerin çeşitliliği ve hacmi de giderek artmıştır. Uluslararası bankacılık faaliyetleri kapsamında kullanılan krediler; dış ticaret ve proje finansmanına, bankalara, ulusal ve uluslararası işletmelere yönelik olup sendikasyon kredileri de bu kapsamda kullanılan krediler arasında yer almaktadır. Dış ticaret finansmanına yönelik krediler Bankaların, ithalat ve ihracat finansmanına destek amaçlı olarak kullandıkları kredilerdir. Proje finansmanına yönelik krediler Bankaların gerek işletmelerin mevcut genişletme yatırımları gerekse tamamen yeni hayata geçirilecek projeler için kullandıkları orta ve uzun vadeli nakdi ve/veya gayri nakdi kredilerdir. İşletme hakkı devri, yap-işlet-devret, yap- işlet modelleriyle gerçekleştirilmesi planlanan hidroelektrik santrali, rüzgâr enerji santrali gibi enerji projeleri bu tür krediler için örnek teşkil etmektedir. Bankalara yönelik krediler Küresel bankaların birbirlerine ve diğer ülke bankalarına kullandıkları kredilerdir. Bu krediler kullanılırken, bankanın bulunduğu ülkede yatırım ortamının risk seviyesini ifade eden kredi derecesi, ülkede finansal alanda geçerli kanuni düzenlemeler, ekonomik ve politik şartlar dikkate alınmaktadır. Ulusal ve uluslararası işletmelere yönelik krediler Bankaların ülkede faaliyet gösteren yurt içi ve çok uluslu işletmelere kullandığı kredilerdir. Yatırımların finansmanı amacıyla, ulusal para ve döviz cinsinden veya dövize endeksli orta ve uzun vadeli yatırım kredisi kullanılabilir. Genelde ticari krediler, işletme ve iskonto kredileri olarak kullanılmaktadır. Sendikasyon kredileri Bir bankanın liderliğinde iki ya da daha çok banka tarafından oluşturulan bir bankalar grubu (sendika) aracılığı ile tek bir bankaya kullanılan büyük tutarlı uluslararası kredilerdir. Fon Transferi Uluslararası ödeme ve alımlar (fon transferi), banka veya müşterileri adına, bankalar arası ilişkilere dayalı olarak, yabancı banka şubeleri veya muhabir bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Finansal küreselleşme ile birlikte bankalar, iş ortaklığına gittikleri SWIFT sistemi ve alternatif olarak Western Union, MoneyGram ve UPT gibi sistemler aracılığı ile farklı amaçlarla yurt dışındaki bir kişi veya hesaba para göndermek ve kendilerine gönderilen parayı almak isteyen müşterilerine fon transferi hizmeti sunmaktadırlar. Döviz Ticareti Farklı ulusal paraların birbirine dönüşümünü sağlayan bir örgüt veya kurumsal yapı niteliği taşıyan döviz piyasalarının temel aracı kurumları bankalar, döviz piyasalarında çeşitli işlemler gerçekleştirmek suretiyle yer almaktadırlar. Bunlar: • Döviz cinsinden mevduat kabul etme ve kredi kullandırma • Yurt içi ve yurt dışındaki bankalara döviz transferi hizmeti sunma • Bireyler ya da firmalardan döviz alma ve satma • Yurt içi ve yurt dışı değişik piyasalarda ortaya çıkan fiyat değişimlerinden faydalanıp, kâr sağlama gayesiyle döviz alım-satımı (arbitraj işlemi) yapmaktır. Dövizli Çekler Yabancı para üzerinden düzenlenmiş çekler olup, seyahat çekleri (travellers cheque), euro çekler (eurocheque) dövizli çek türleri arasında yer almaktadır. Seyahat çekleri İş adamları ve turistlerin yanlarında para taşımalarında yaşadıkları güçlük ve tehlikeleri önlemek amacıyla American Express, Thomas Cook (Visa/Mastercard) ve Swiss Bankers firmaları gibi itibarlı yabancı banka ve kuruluşlar tarafından dolaşıma çıkarılan çeklerdir. Çek satın alınırken üzerini imzalayan şahsın emrine

düzenlenmiş niteliktedirler. Euro çek Çek ve garanti kartının birlikte kullanılmasını gerektiren bir ödeme sistemidir. Sistemin amacı, bankalarca yabancı ülkelerde bulunan iş adamları ve turistlere etkin ve pahalı olmayan bir ödeme yöntemi sunulmasıdır. Bu sistemde, bir banka nezdinde hesabı bulunan kişi, hesabından ödeme yapabilmek için çek ve ilgili bankaca çıkarılan kartı almakta çeki, kart ile birlikte ibraz ederek ödeme talebinde bulunmaktadır. Üzerine keşide edildiği hesapta para bulunmadığı durumda bile, çekin karşılığı garanti limiti içerisinde tahsil edilmektedir. Danışmanlık Yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rekabet koşullarının zorlaşması paralelinde, uluslararası şirketler, büyüme ve genişleme için kaynak sağlama amacıyla farklı ülke pazarlarına yönelmekte ya da sermaye yapılarını güçlendirip konumlarını sağlamlaştırmak amacıyla birleşme ve yabancı ortak arayışına girmektedirler. Böylece, bilgi ve danışmanlık hizmetleri sağlama, uluslararası bankacılıkta giderek daha fazla önem kazanan bir alan olmaktadır. Finansal ve stratejik danışmanlık bu alanda sunulan başlıca hizmetlerdir. Finansal Danışmanlık Bankalar, uluslararası tecrübeye sahip uzmanları ile bireysel ve kurumsal müşterilerine ticari danışmanlık ve risk danışmanlığı hizmetlerini sunmaktadırlar. Stratejik Danışmanlık Bankaların, kurumsal müşterilerine sundukları, firma ve/veya varlık değerlendirme, uzun vadeli stratejik iş planlarının hazırlanması, finansal ortaklık yapmak isteyen yerli ve yabancı firmalara finansal ön inceleme yapılması ve ele geçirme girişimlerine karşı korunma stratejilerinin belirlenmesi gibi danışmanlık hizmetlerini içermektedir. Yönetim Uluslararası bankalar, sahip oldukları yabancı şube ağları ve alanında uzman elemanları aracılığıyla, bireysel ve kurumsal müşterilerine, giderek daha geniş ve farklı alanlara yayılan portföy ve nakit yönetimi gibi hizmetler de sunmaktadırlar. Portföy yönetimi Sermaye ve para piyasaları araçlarıyla oluşturulan bireysel ve/veya kurumsal yatırımcı portföylerinin, imzalanan portföy yönetim sözleşmesi çerçevesinde, yatırımcının risk profiline uygun bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir. Bankalar, portföy yönetimi ile müşterilerine, yatırım kararlarında doğru zamanlama ve çeşitlendirme hizmeti sunmakta ve kârlılıklarının artırılmasına imkân sağlamaktadırlar. Nakit yönetimi Nakit yönetimi hizmetleri genel olarak, tahsilat, ödeme ve muhasebe yönetimini kapsamakta olup, ticari hayatta daralan kâr marjları finansman yönetiminde işlem maliyetlerinin ve nakit yönetiminin önemini arttırmaktadır. Bu önem paralelinde; bankalar, tahsilat ve ödeme işlemlerinde elektronik bankacılık ürünleri ile teknolojinin en son imkânlarını bireysel ve kurumsal müşterilerinin kullanımına sunarak, işlem maliyetlerini ve tahsilat risklerini azaltmakta ve zamandan tasarruf edilmesini sağlamaktadırlar.

ULUSLARARASI BANKACILIKTA DIŞ TİCARET FİNANSMANI

Dünyadaki küreselleşme eğilimleri, ekonomide dış ticaretin önemini giderek artırmaktadır. Farklı ülkelerdeki üretici ve tüketiciler dış ticaret aracılığı ile ilişki kurabilmekte ve bu ilişkiler farklı toplumlar arasında karşılıklı bağımlılık ve benzeşimler yaratarak uluslararası ilişkileri artırmakta, böylece ülkeleri kendi içinde bir dönüşüme zorlamaktadır. Bu bakımdan, dış ticaretini başarıyla sürdüren ülkelerin ulusal gelir ve refahlarını arttırdığı gözlenmektedir. Uluslararası ticaret, uluslararası ödemelerin büyük bir kısmını oluşturmakta satılan malların bedelleri döviz cinsinden ödenmekte ve ödemeler uluslararası işlem yapan bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Ödeme şekillerinin bazıları daha çok alıcıların bazıları ise daha çok satıcıların yararına olabileceğinden, mal bedelinin ödenmesinde hangi ödeme şeklinin kullanılacağı taraflar arasında yapılacak anlaşma ile belirlenmektedir. Bu ünite uluslararası uygulamalarda kullanılan çeşitli ödeme şekilleri ve mal bedellerinin ödenmesi konusunda geliştirilmiş finansman yöntemlerine yer verilmektedir. Ödeme Şekilleri Dış ticaretin finansmanı, ihracat ve ithalatın finansmanı olmak üzere ikiye ayrılır. İhracatın finansmanı, ihracatçının malları sevk etmeden önce veya sevk ettikten sonra, ihtiyaç duyduğu fonların sağlanmasını ifade eder. İhracatçılar, siparişi aldıklarında üretimi gerçekleştirmek için ya da vadeli mal sattıklarında mal bedeli ödeninceye kadar finansmana ihtiyaç duyarlar. İthalatın finansmanı ise ithalatçılara, malların mülkiyetini elde etmelerinden önce yapılan finansmanı ve malların mülkiyetini elde etmelerinden sonraki finansman ihtiyaçlarının karşılanmasını içerir. İthalata yönelik ödeme şekilleri İthalata yönelik ödemeler; peşin, vesaik mukabili ve mal mukabili gibi şekillerde olabilmektedir. Peşin ödeme: İthalatçının mal bedelini peşin ödediği, ihracatçının ise yüklemeyi mal bedelini aldıktan sonra başlattığı ödeme türüdür. Bu ödeme şeklinde, ithalatçı, peşin ödeme indirimini alma olanağı elde etmiş olur. Ancak mallar teslim alınmadan önce ödeme yapıldığından ithalatçı firmalar için en yüksek risk taşıyan ödeme şeklidir. Vesaik mukabili ödeme: Mal sevk vesaikinin, malın yüklenmesinden sonra ihracatçının bankası kanalıyla (bedelinin tahsili karşılığında teslim edilmek üzere) ithalatçının bankasına gönderilmesini içeren ödeme şeklidir. Mal mukabili ödeme: İthalatçı tarafından satın alınan mal bedelinin, malların satış sözleşmesinde belirtilen varış noktasına ulaşım ve teslim alınmasından sonra ileri bir tarihte ödenmesini sağlayan ödeme şeklidir. Mal mukabili ödeme, ödemenin mal teslimi sonrasında yapılması nedeniyle ithalatçı firma açısından en az risk taşıyan ödeme şeklidir. İhracata yönelik ödeme şekilleri İhracata yönelik ödemeler; peşin, vesaik mukabili ve mal mukabili olarak gerçekleştirilebilmektedir. Peşin ihracat: İthalatçının, ihracatın gerçekleştirilmesi öncesinde malın üretimi, sevk edilmesi ve benzeri nedenlerle mal bedelini ihracatçıya peşin ödemesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu ödeme şekli, ihracatçının nakit akışını düzenlemesine imkân sağlamakta ve tahsilat, mal sevki öncesinde yapıldığından tahsilat riskini ortadan kaldırmaktadır. Vesaik mukabili ihracat: Mal yükleme vesaikinin, malın yüklenmesinden sonra ihracatçının bankası kanalıyla (bedelinin tahsili karşılığında teslim edilmek üzere) ithalatçının bankasına gönderilmesini içeren ödeme şeklidir. Bu şekil ödemede banka, kendisine ödeme yapılıncaya kadar geçen sürede, ihracatçıya ödeme yapmaya yönelik herhangi bir sorumluluk taşımamakta ve bankanın ödeme yapılmadan önce malın gümrükten çekilebilmesi için gerekli olan vesaiki ithalatçıya teslim etmemesinden dolayı ihracatçı açısından güvence unsuru oluşturmaktadır. Mal mukabili ihracat: Malların, ihracatçı firma tarafından doğrudan alıcısına gönderildiği, ödeme yapılmadan gümrükten çekildiği ve bedelinin alıcı tarafından anlaşılan vadede ödendiği ödeme şeklidir. Mal mukabili ihracatta, ihracatçı mal bedelini malın ithalatçı tarafından teslim alınmasından sonra tahsil etmekte ve ihracatçı firmaya mal bedelinin ödenmesi hususunda hiçbir güvence sağlamadığından ihracatçı açısından en yüksek risk içeren ödeme şekli olmaktadır. Bu şekil ödeme, taraflar arasında uzun süreli ve güven içeren bir ilişkiye dayanmaktadır. Akreditif Akreditif; alıcının (ithalatçının) talep ve talimatlarına dayanarak bir bankanın, belirli bir tutara kadar belirli bir vadede belirli vesaik karşılığında ve öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla, satıcıya (ihracatçıya) ödeme yapacağını, satıcıya karşı yazılı olarak taahhüt etmesidir. Bu taahhüt, satıcı tarafından keşide edilen poliçelerin kabul ve iştirasını (satın alınmasını) da kapsamakta ve alıcının bankası tarafından doğrudan satıcıya verilebileceği gibi satıcı lehine, satıcının bankasına da verilebilmektedir. Uluslararası ticarete sıklıkla kullanılan ve en güvenilir ödeme şekillerinden biri olan akreditif yönteminde ödeme, ihracatçıya bir banka tarafından garanti edilmekte ve ihracatçı söz konusu ödemeyi akreditif şart ve kurallarına uymak suretiyle alma hakkı kazanmaktadır. Akreditif, ödemedenden sorumlu

olan kuruluş ve ödeme şekli açısından sınıflandırılabilir. • Ödemeden sorumlu olan kuruluş açısından akreditifler; teyitli ya da teyitsiz olabilir. • Ödeme şekli açısından akreditifler; vesaik ibrazında ödemeli, vadeli ve kabul kredili olabilir. Kabul/Aval Kredileri Kabul/aval kredisi, ithalat işlemlerinde, ithalatçının mal bedelini vadeli ödemek istemesi ihracatçının da ithalatçının bankasından öngörülen vade sonunda mal bedeline ilişkin ödemenin yapılacağını garanti edilmesini istediği durumlarda, ithalatçı firmanın mal teslim aldıktan sonra satıcı ile anlaştıkları ve poliçe üzerinde belirtilen bir tarihte ödeme yapmasını içeren bir üründür. Ödeme, poliçe vadesinde gerçekleştirilir. Ödeme için bir banka garantisi istenmesi durumunda ise banka, poliçeyi garanti etmesiyle (aval) ihracatçı firmaya garanti sağlamış olmaktadır. Daha ayrıntılı bir ifadeyle görüldükten bir süre sonra ödenmek üzere keşide edilmiş olan poliçelerin vadelerinin belirlenmesi için kabule arz edilmeleri gerekir. Bankalar kendilerine vesaik arasında gelen poliçeyi muhataplarının kabulüne arz ederler. Kabulün kayıtsız ve şartsız olması gerekmektedir. Poliçe üzerine kabul edilmiştir deyimi yazılmak suretiyle, tarih atılmak ve muhatap tarafından imzalanmakla kabul beyanı gerçekleşmiş olur. Muhatabın, poliçenin ön tarafına imzasını koyması kabul hükmündedir. Aval ise poliçenin ön kısmına yazılan şartsız ve rücu edilemez kefalettir. Aval veren kişi, kimin için taahhüt altına girmişse onun gibi sorumlu tutulmaktadır. Ülke Kredileri Ülke kredileri, ülkelerin İhracat Kredi Kuruluşları tarafından o ülke menşeli yatırım mallarının ihracatının teşvik edilmesi amacıyla, ihracatçı/finansör bankalar lehine sağlanan orta ve uzun vadeli kredilerdir. İhracat kredi kuruluşu garantisi/sigortası altında sağlanan bu tür krediler, ticaret bankalarınca politik, ticari ve benzeri riskler nedeniyle doğrudan üstlenilmezler. İhracat Kredi Kuruluşlarından sağlanan ve ithalatçı ülke riskinin sigortalandığı bu krediler, ithalatçılara orta ve uzun vadeli alım olanakları sağlar. Uluslararası hizmet sunan bankalar tarafından düzenlenen yurt dışı teminat mektubu karşılığı kullanabilen bu kredilerin vadeleri iki ile beş yıl arasında değişir. Bu tür kredilerde, ihracatçı firma parasını aracı bankadan peşin almakta ve kredi kullanan proje sahibi ödemeyi vadeli olarak gerçekleştirmektedir. Uluslararası alanda hizmet sunan ülke ve ihracat kredi kuruluşu örnekleri; Amerika Birleşik Devletleri (US EXIM), Almanya (EULER HERMES), Fransa (COFACE), İngiltere (ECGD) ve Çin (CHINA EXIM)'dir. Ülkemizde ise, Türk Eximbank, Türkiye'nin dış politikası ve ekonomik hedefleri çerçevesinde önem arz eden ülkelerle kalıcı ve uzun süreli ilişkilerin tesis edilebilmesine hizmet etmek amacıyla, bu ülkelerde Türk yüklenicileri tarafından gerçekleştirilecek projelere Ülke Kredi/Garanti Programı çerçevesinde finansman desteği sağlamaktadır. Teminat Mektupları Teminat mektubu, bir iş yapılması, bir borç ödenmesi veya bir mal teslimi gibi konularda taahhütte bulunan bir firmanın, taahhüdünü belirlenen süre içinde ve şartlara göre gerçekleştirileceğini garanti etmek üzere, firma adına bankası tarafından alacaklısına verilen bir mektuptur. Kendisine garanti verilen kişi muhatap, lehine teminat mektubu verilen banka müşterisi lehtar olarak adlandırılmaktadır. Teminat mektubu, muhatabın uğrayacağı muhtemel bir zararın karşılanması amacıyla verilmekte ve belirli bir riski garanti etmektedir. Böylece müşteri, bankasının isim ve güvenilirliğinden faydalanmakta ayrıca nakit teminat verme zorunluluğundan kurtarmaktadır. Banka ise vermiş olduğu teminat mektubu karşılığında müşterisinden bir ücret (komisyon) almaya hak kazanmakta ancak bir zarar karşılanması halinde aldığı toplam komisyonun çok daha üstünde bir tutar olan mektup bedelini ödeme riskini üstlenmektedir. Bu yönüyle teminat mektubu bir garanti sözleşmesi sayılmaktadır. Risk kapsamı dışında kalan borçlar ise garanti veren bankadan istenememektedir. Teminat mektupları şekil, vade ve limit açısından sınıflandırılabilir. • Şekil açısından; kesin, geçici, avans ve serbest konulu teminat mektupları düzenlenebilir. • Vade açısından; vadeli ya da vadesiz teminat mektupları düzenlenebilir. • Limit açısından; bankanın ödemekle yükümlü olduğu meblağa göre, limitli ve limitsiz teminat mektupları düzenlenebilir.

ULUSLARARASI FİNANSAL PİYASALAR

Finansal Piyasalar Piyasaları oluşturan üç temel faktör bulunmaktadır, bunlar; alıcı, satıcı ve alım satıma konu olan şeylerden oluşur. Alıcılar piyasalarda talep eden rolündeyken; satıcı konumunda bulunanlar ise piyasanın arz edenlerini oluşturur. Yani piyasadaki alma isteğiyle sonuçlandırılmış alış isteklerine talep, satış isteğine de arz denir. Finansal piyasalar (financial markets), ellerinde tasarruf fazlası olan kişi ve kuruluşların ellerin bulunan bu fazla fonları, fon sıkıntısı içinde bulunanların kullanımını sağlamalarına aracılık eden piyasalardır. Tasarruf sahipleri, elde ettikleri veya elde etmeyi umdukları gelirler karşılığında bu fonları başkalarına devretme arzusunda olan kişi ve kuruluşlardır. Diğer taraftan, fon talep edenler ise, gelecekte daha fazla gelir elde edebilmek adına bugünkü fonlarından daha fazla fonla yatırım yapabilmek için kiralamak istedikleri fonlara daha fazla bir gider ödemeyi kabul edenlerdir. Dolayısıyla finansal piyasaların temel fonksiyonu, fon arz ve talep edenler arasında aracılık görevi yapmaktır. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması Finansal piyasalar, vadelerine ve örgütlenme biçimlerine göre, ihraç bakımından, alıcı ve satıcı durumuna göre sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Finansal piyasaları vadeleri dikkate alınarak para ve sermaye piyasaları olarak iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Günümüzde bu iki piyasa açısından vade bakımından artık net bir ayrım yapılması zor olsa da genele bir ayrım yapmak gerekirse; bir yıldan kısa vadeli olan finansal varlıkların yer aldığı ve işlem gördüğü piyasalara para piyasası, vadesi bir yıldan uzun olan finansal varlıkların işleme tabi tutulduğu piyasalara ise sermaye piyasası denilmektedir. Para piyasaları (money markets), vadesi kısa olan fonların arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Bu piyasalarda vade genellikle bir yıldan azdır. Para piyasasında, likiditesi yüksek ve riski az olan araçlar işlem görmektedir. Sermaye piyasaları (capital markets) ise, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Sermaye piyasaları tahvil ve hisse senedi gibi menkul kıymetlerin işlem gördüğü piyasalardır. Temel işlevleri uzun vadeli finansman sağlamaktır. Ulusal-Uluslararası Finansal Piyasalar Ayrımı Yukarıda incelenen finansal piyasalar ve özellikleri, işlemlerin yapıldığı bölgeye göre ulusal finansal piyasalar veya uluslararası finansal piyasalar olarak ayrılabilirler. İki tarafı da aynı ülkede yerleşik kişi veya kuruluşlardan oluşan finansal işlemler yurtiçi nitelikte olan “Ulusal Finansal Piyasalar”dır. Taraflardan biri yabancı ülkede oturuyor veya yürütülen işin merkezi farklı bir ülkede bulunuyorsa bu durumda bir uluslararası işlem söz konusu olur ve “Uluslararası Finansal Piyasalar”dan bahsediyoruz demektir. Ulusal piyasadaki finansal kontratlar ev sahibi ülkede ihraç edilir ve bu ülkenin kanunlarına tabidir. Uluslararası piyasadaki finansal kontratlar ise, tek bir ülke sınırlarının dışındadır ve bir veya daha fazla ülkece kontrol edilebildikleri gibi, hiçbir ülke tarafından da düzenlenemeyebilirler. Uluslararası finansal piyasalar, buldukları yerde yurtiçi piyasalar olmakla birlikte, yapılan işlemler bakımından uluslararası fon kaynakları yaratan piyasalardır.

ULUSLARARASI FİNANSAL PİYASA TÜRLERİ

Uluslararası finansal piyasaları para, sermaye, vadeli ve emtia piyasaları başlıkları altında incelemek mümkündür. Uluslararası Para Piyasaları Para piyasaları kısa vadeli, yani süresi genellikle bir yıldan az nakit fonlarının arz ve talep edildiği piyasalardır. Bu piyasalarda, genellikle borçlanma ilişkisine bağlı olarak geliştirilmiş araçlar olan; altın, döviz, para, repo, kambiyo senetleri (poliçe, bono, çek) ile vadesi bir yıldan kısa olan alacak ve borç senetleri işlem görmektedir. Para piyasalarının temel kurumları ticari bankalardır. Kısa süreli fon gereksinimi olan bir işletme, iç kaynakları yetersizse dış kaynaklara başvurur. Bunlar da yerel para piyasaları ve Euro piyasalar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bankacılık Uluslararası bankacılık, uluslararası finansal ve ekonomik işlemlerde aracılık hizmetlerinden oluşmaktadır. Ülkelerin dış ticaret hacimleri ve ticaret hacmi ve kompozisyonu, firmaların faaliyetlerini uluslararası alana yönelmeleri, ulaşım ve haberleşmedeki teknolojik gelişmeler, Avrupa para piyasalarının gelişimi, fon ihtiyacı, ülkelerde uygulanan mevzuat ve yasal düzenlemeler gibi faktörler uluslararası bankacılığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Sendikasyon kredileri Kredi sendikasyonları tek bir alıcıya, kredi vermek amacıyla bir araya gelen banka ve mali kurumların oluşturduğu topluluklardır. Sendikasyon kredisi ise, iki veya ikiden fazla borç veren kuruluşun bir araya gelmesiyle benzer şartlar ve kanunlarla, ortak olarak hazırlanmış sözleşmeler ve oyuncularla yüksek miktarda finansman ihtiyacı olanlara sağlanan kredidir. Döviz piyasaları Uluslararası piyasalarda yabancı ülke paralarına veya para yerine geçen her türlü ödeme araçlarına döviz (foreign exchange) denir. Döviz ise efektif ve döviz olarak iki ayrı şekilde farklılaştırabiliriz.

Tamamen nakit şeklinde olanlara Nakit efektif, nakde dönüştürülebilir durumda olan bütün araçlara ise döviz denilmektedir. Döviz alınıp satılan ve bir para biriminin diğer para birimine dönüştürüldüğü piyasalar ise döviz piyasaları olarak adlandırılmaktadır. Döviz piyasalarında gerçekleşen işlemleri 3 başlık altında toplamak mümkündür. Spot işlemler, vadeli işlemler ve swap işlemler olarak. Spot işlemler, döviz alış-satışının anlaşmanın yapıldığı anda gerçekleştiği işlemlerdir. İşlemin yapılması esnasında olan kur spot kur olarak tanımlanır ve spot işlemler için de kullanılır. Vadeli işlemler belirli bir paranın gelecek bir zamanda alım satımının gerçekleşmesi üzerine bugünden kararlaştırılan bir fiyat ile oluşturulan anlaşmalardır. Vadeli işlemlerin genel olarak gerçekleştirilmesinin nedeni yatırımcıların riskten kaçınmak istemeleridir. Vadeli işlemleri forward, futures, opsiyon işlemlerinden oluşur. Vadeli işlemler genel olarak forward olarak adlandırılır. Forward sözleşmeler organize olmayan piyasalarda gerçekleşirken, futures işlemler organize borsalarda gerçekleşmektedir. Döviz opsiyonu ise, gelecekte oluşacak kur riskine karşı önlem almamızı sağlayan bir yatırım aracıdır. Diğer bir döviz işlem türü olan döviz swapları ise dövizin piyasalarda aynı anda, iki farklı tarih için hem alınması hem de satılması olayıdır Döviz piyasalarındaki diğer bir işlem türü ise arbitrajdır. Arbitraj, döviz fiyatlarının belirli bir zamanda ucuz olan piyasadan alınıp pahalı piyasada satılması veya pahalı piyasada satılıp ucuz piyasadan alınması işlemidir. Kıymetli Maden Piyasaları Kıymetli maden piyasaları denilince, akla ilk gelen madenler altın, gümüş, platin ve paladyumdur. Bu madenler, özellikle kriz zamanlarında yatırımcılar tarafından güvenli bir alan olarak görülmüştür. Sermaye yoğunluklu bir endüstri kolu olan kıymetli maden sektöründe teknoloji de önemli bir rol oynamıştır. Gümüş, platin gibi diğer değerli madenler altının alternatifi olarak işlem görse de altın kadar geniş bir kabul görememiştir. Altının tüm dünyada bir standart değere sahip olmadaki üstünlüğü, diğer metallerin zaman zaman gösterdiği popülerliğe rağmen, bu durumun devam etmesini sağlamıştır. Aslında emtia olduğu için altının emtia piyasalarında günlük bazda işlem görmesi ve fiyat oynamalarına tâbi olması söz konusudur. Altının daha ziyade futures piyasalarında işlem görmesi söz konusudur. Sektördeki şirketlerin pek çoğu fiyat dalgalanmalarına karşı kendilerini riskten korumak amacıyla yani hedge etmek için futures piyasalarını kullanmaktadır. Bunun sonucunda, gelecekte belli bir fiyata endekslenme söz konusu olmaktadır. Kıymetli madenler spot ve forward/futures piyasaları yanında swap ve opsiyon piyasalarında da işlem görmektedir. Uluslararası Sermaye Piyasaları Uluslararası sermaye piyasalarının işleyişi para piyasaları ile benzer özelliktedir. Sermaye piyasasında işletme veya kamu kurumları yardımcı kuruluşlar aracılığı ile tahvil, hisse senedi gibi araçlarla finansman yaratmaktadırlar. Sermaye piyasasında kullanılan araçlar ile daha uzun vadeli kaynaklar elde edilir. Tahvil piyasaları Tahviller genellikle orta ve uzun vadeleri olan ve karşılığında bazen sabit, bazen ise değişebilir bir faiz ödemesi yapılan menkul kıymetlerdir. Bunlar piyasası olan yani ilk çıkartıldıktan sonra da alınıp satılabilen finansal varlıklardır. Özel şirketler veya kamu kuruluşları tarafından çıkarılırlar. Uluslararası tahvil piyasaları “yabancı tahvil (foreign bond) piyasaları” ve “eurobond (euro-tahvil) piyasaları” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Uluslararası tahviller yurt içi tahvillere (domestic bond) göre farklılıklar gösterirler. Hisse senedi piyasaları Anonim şirketler tarafından belirli bir ortaklık hakkını belgeleyen, yasal olarak ihraç şartlarına uygun olarak hazırlanmış kıymetli evraklara hisse senedi denilmektedir. Hisse senedi ile şirketin sermayesinin belirli bir kısmına ortak olma hakkı kazanan hisse senedi sahipleri ayrıca; yönetime katılma, kâr payı (temettü) ve temettü avansı alma hakkı, rüçhan hakkı (yeni pay alma hakkı), bedelsiz pay alma hakkı, tasfiyeden pay alma hakkı, bilgi edinme hakkı gibi başka birçok hakka da sahip olurlar. En çok uluslararası işlem yapılan hisse senedi piyasaları ABD’deki tezgâh üstü menkul kıymetlerin borsası olan NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations), New York Menkul Kıymetler Borsası (New York Stock Exchange, NYSE), Tokyo Menkul Kıymetler Borsası (Tokyo Stock Exchange, TSE) ve Londra Menkul Kıymetler Borsası (London Stock Exchange, LSE) gibi likiditesi yüksek piyasalardır. Türkiye’de hisse senetlerinin alınıp satıldığı organize piyasa Borsa İstanbul’dur. Vadeli (Türev) Piyasalar Türev ürünler, değerleri temel bir ürüne dayanan veya o temel üründen yola çıkılarak ortaya konulan, temel ürünün türevi bir benzeri olan finansal araçlardır. Türev piyasalarda yapılan işlemler forward, futures, options ve swap olarak ayrılmaktadır. Forward sözleşmeler, belirli bir varlığın (emtia, döviz, menkul kıymet, altın gibi) önceden belirlenmiş bir fiyat ve miktar üzerinden gelecekteki bir tarihte alımı veya satımını öngören sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır. Genellikle organize olmamış piyasalarda işlem görmektedirler. Forward işlemlerde taraflar; diğer tarafın sözleşme kapsamında yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda bir takas riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Forward da ileri bir tarihte ve belirli bir fiyatta varlık satın almayı kabul eden taraf, “long position (uzun pozisyon)” ve belirlenen tarihte belirlenen fiyattan o varlığı satan taraf ise “short position (kısa pozisyon)” u oluşturur. Forward piyasaların organize olmaması ve riskli durumların olması ise; futures piyasaların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Futures piyasaları organize piyasalardır ve kurumsal yapıları olan merkezi borsaların içinde yer almaktadırlar. Alım-satım işlemlerinin futures borsalarında yapılması bu piyasalara olan güveni artırmakta ve borsanın sağladığı güvenlik standartlarına ulaşmasını sağlamaktadır. Türev ürün olarak kullanılan diğer bir sözleşme biçimi ise opsiyon işlemleridir. Opsiyon, alıcısına belirli bir varlığı belirlenmiş bir fiyattan ve belirli bir vadede satın alma ya da satma hakkı tanıyan, forward

işlemlerden farklı olarak ise herhangi bir yükümlülük getirmeyen bir anlaşmadır. Vadeli işlem sözleşmeleri üzerine düzenlenen opsiyonlar, vadeli işlem borsalarında ve tezgâh üstü piyasalarda işlem görmektedirler. Opsiyonların iki temel tipi bulunmaktadır; Alım opsiyonun da sözleşmeyi alacak olan taraf bugünden, ileriki bir tarih ve fiyat için opsiyonu satın alırken, satım opsiyonunda ise menkul kıymet opsiyonunu satma hakkı tanınmaktadır. Türev piyasalarda bir diğer işlem türü olan swap işlemler, önceki ürünler gibi finansal riskleri en aza indirmek için kullanılmaktadır. Swap, iki taraf arasında gelecekte bir nakit akışının takası için yapılan anlaşmadır. Anlaşma nakit akımlarının ödeneceği günü ve ne şekilde hesaplandıklarını belirtir. Nakit akımlarının hesaplanması genellikle faiz oranının gelecekteki değeri, bir takas (Exchange) oranı ve diğer piyasa değişkenleriyle yapılır. Swap işlemlerde forward işlemler gibi tezgâh üstü piyasalarda gerçekleşir ve sözleşme hükümlerinin taraflarına özel ihtiyaçlarına uygun şekilde belirlenmesine imkân veren esnek bir yapıya sahiptir. Ancak, swap işlemi forward işlemden ayıran en önemli özellik tarafların birbirlerine karşılıklı olarak dönemsel ödemelerde bulunmalarını öngörmesidir. Türkiye’de organize türev piyasaları ilk olarak 1994 yılında, yeni adı Borsa İstanbul olan İMKB bünyesinde “Vadeli İşlemler Piyasası” olarak oluşturulmuştur. Emtia Piyasaları Emtia borsaları ticarete konu olabilen malların alım ve satımının gerçekleştirildiği standart piyasalardır. Besin, enerji ve maden ürünlerinin başı çektiği görülen ve spot ve türev piyasalarda işlem gören mallara örnek olarak ham petrol, kömür, şeker, soya, alüminyum, pirinç ve buğday örnek gösterilebilir. Kıymetli madenler piyasasına ise altın ve gümüş gibi maddeleri örnek olarak vermek mümkündür. Bu maddelerin piyasalarda işlem görebilmesi, yani kontratlarla alınıp satılabilmesi için, üreticilerinin çok sayıda ve değişik olmasına rağmen, standart bir forma ve kaliteye sahip olması gereklidir.

GENEL OLARAK DERECELENDİRME (RATING)

Derecelendirme (Rating) Kavramı Derecelendirme, bir ekonomik birimin, bir kuruluşun ya da bir ülkenin kredi geçmişi ve kullandığı kredileri geri ödeme kapasitesinin tespit edilmesine yönelik yapılan bir ölçme işlemidir. Diğer bir ifadeyle derecelendirme, bir kuruluşun finansal yükümlülüklerini zamanında yerine getirip getiremeyeceği hakkında verilen bağımsız bir görüştür. Genel olarak derecelendirme kapsamına alınan kriterler şu şekilde sınıflandırılabilir: • Uzun vadeli borçlar • Kamu kâğıtları (devlet tahvili, hazine bonolar gibi) • Oydan yoksun hisse senetleri • Mevduat sertifikaları • Yatırım fonları • Menkul kıymet yatırım fonları • Sigorta şirketlerinin hasar ödeme kabiliyeti Derecelendirme Türleri • Uluslararası döviz cinsinden rating: Bu rating türünde kurumun döviz cinsi yükümlülüklerini döviz yaratarak ödeyebilme kabiliyeti (gücü) değerlendirilir. • Uluslararası yerel para cinsinden rating: Kurumun yerel para cinsi yükümlülüklerini yerel para yaratarak ödeyebilme gücünün, uluslararası ölçütlere göre değerlendirildiği rating türüdür. • Ulusal yerel para cinsinden rating: Kurumun yerel para cinsi yükümlülüklerini yerel para yaratarak ödeyebilme kabiliyeti ulusal ölçütlere göre değerlendirilerek yapılan ratingdir. Uluslararası Derecelendirme Kuruluşları Piyasalardaki yatırımcılar, derecelendirme kuruluşlarının analizleri ile bilgilenebilir ve yatırım kararlarını bu analiz sonuçları doğrultusunda vermektedirler. Buna bağlı olarak derecelendirme kuruluşlarının analiz notları, piyasalara arz edilen fonun fiyatını belirleyici bir faktör olabilmektedir. Derecelendirme sektöründe faaliyet gösteren en önemli üç şirket Moody's Investors Service Inc, Standard and Poor's Inc ve Fitch Inc'dir. Uluslararası Derecelendirme Yöntemleri Borçlu derecelendirmesi Borçlu derecelendirmesi (issuer rating), genel olarak ülke (sovereign rating) ve kurum derecelendirmesini (corporate rating) içerir. Ülke notu kurum ve borç derecelendirmesinde tavan oluşturduğundan büyük önem taşımaktadır. Yabancı para tabanlı borçlanmalarda kurum ve borç notu genellikle ülke notunun üzerine çıkamamaktadır. Ülke derecelendirmelerinde ekonomik ve politik risk incelenmektedir. Derecelendirme kuruluşları ülke notunu belirlerken beş konu üzerinde durmaktadır. Bunlardan en önemlisi, ülkenin serbest piyasa ekonomisini benimseyip benimsemediğidir. İkinci olarak, maliye politikası ve kamu borçları incelenmektedir. Kamu maliyesinde denge, borçların vade yapısı, anapara ve faiz tutarı, borç servis kapasitesi analiz edilmektedir. Üçüncü olarak, para politikası ve enflasyon değerlendirilmektedir. Bu aşamada enflasyon eğilimi, parasal büyüklükler, kredi boyutu, faiz oranları, kur politikası ve merkez bankasının bağımsızlık derecesi ele alınmaktadır. Ödemeler dengesi esnekliği, üzerinde durulan dördüncü noktadır. Bankaların derecelendirilmesinde, performans ve kredi riski en önemli konuları oluşturmaktadır. Bankaların ekonomik ve siyasi gelişmelerden doğrudan etkilenmesi, ülke notunun bankanın alabileceği en yüksek not olması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca finansal sistemin yapısı, rekabet düzeyi, denetleme organları ve siyasal otoritenin bankalara yaklaşımı da önem taşımaktadır. Bankaya güçlü hissedarların sahip olması bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ölçüt ise, bankanın yönetimi ve personel kalitesidir. Bankanın gelirleri, aktif kalitesi, likidite durumu ve sermayesi derecelendirme notunu etkilemektedir. Gelirler açısından bakıldığında, sadece net kârın sermaye ve varlıklara oranı değil, sürdürülebilirliği de incelenmektedir. Varlıkları oluşturan kalemler, kredi portföyü ve geri dönmeyen kredi miktarı değerlendirilir. Borç derecelendirmesi Borç derecelendirmesi (debt/issue rating) bir ülke ve kuruma ait bir yükümlülüğün derecelendirilmesidir. Borç derecelendirmesinde, borcun anapara ve faizinin zamanında ödenip ödenemeyeceği değerlendirilir. Derecelendirilen sadece kredi riskidir. Ancak, borçlanmanın notu borcunda tavanını oluşturmaktadır. Borçlunun ödeme gücü ve geçmiş tecrübeler derecelendirmeyi etkilemektedir. Uluslararası Derecelendirme Sürecinin Aşamaları Derecelendirme süreci, firmalar arasında fazla bir fark göstermemektedir. Genelde, derecelendirme firmalarının şirketlere yönelik derecelendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır. • Tanıtım toplantısı • Yöneticilerle toplantı • Derecelendirme kararı • Derecenin açıklanması • Derecenin izlenmesi

BANKALARIN RİSK DERECELENDİRMESİNDE KULLANILAN ÖLÇÜT VE YÖNTEMLER

Kantitatif Ölçütler Derecelendirme analizinde esas alınan kriterlerin temelinde riskin ölçülmesi yer almaktadır. Ekonomik ve finansal verilerin analizine yönelik kantitatif ölçütler şu başlıklar altında incelenebilir. Aktif kalitesi Banka iflaslarının çoğunun aktif kalitesindeki problemlerden kaynaklanması nedeniyle banka analizinde aktif kalitesinin değerlendirilmesi son derece önem arz

etmektedir. Analiz uzmanları, bankanın aktif kalitesini kredi riski yönetiminin ve kredi portföyünün kalitesi açısından değerlendirirler. Aktif kalitesi analiz edilirken varlıkların çeşitliliği ile banka portföyündeki krediler en önemli inceleme kalemleridir. Burada risk ve riskin dağılımı önemli bir faktördür. Bankanın kredi riski yönetimi, takip sistemi, bankanın deneyimi, rekabet gücü ve pazar payı da analizin önemli konuları arasındadır. Kredi kayıpları ve karşılıkların geçmiş yıllar itibarıyla seyri, bankanın derecelendirmesi açısından önem taşımaktadır. Bunların tespitinde şu oranlar kullanılmaktadır: • Karşılıklar/Krediler • Karşılıklar/Takipteki Krediler • Takipteki Krediler/Aktifler Aktif-pasif yönetimi ve kontrolü Aktif-pasif kontrolü bankanın aktif-pasif yönetimiyle yakından ilgilidir. Bankanın aktif-pasif yönetiminin değerlendirilmesinde faiz, vade ve döviz uyumunu etkileyen iç ve dış faktörler dikkate alınmaktadır. Bunlar: • Bankanın aktif-pasif durumunu takip etme süresi • Bankanın raporlama sistemlerinin nasıl çalıştığı • Aktif-pasif denetlenmesinden sorumlu kişilerin kimler olduğu • Banka genel müdürlüğü ve yönetim kurulu tarafından belirlenen politikaların neler olduğudur. Aktif-pasif yönetimi politikaları analiz edilirken üç önemli risk faktörü değerlendirilir. Bunlar vade, faiz ve kur riskidir. Vade riski analizi için alacak ve borçların farklı vadelerde olması sebebiyle nakit akım tablosunun planlanana uymaması ve finansmanın sağlanamaması ve ani zararlara uğranılması sebebiyle meydana gelen risktir. Faiz riski, bir bankanın faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketlerin, o bankanın finansal durumunda yarattığı etkidir. Kur riski, gelecekte döviz kurunun değerinde yaşanabilecek dalgalanmalar sonucunda varlıklar veya yükümlülüklerde meydana gelebilecek değişikliklerden zarar edilmesi ihtimalini ifade etmektedir. Likidite Likidite analizinde önemli olan, kurumun zor şartlar altında kendini finanse edebilme yeteneğidir. Dolayısıyla bankanın likidite analizinde aktifi oluşturan tüm kalemlerin ne derecede likit olduğu incelenir. En iyi likidite ölçümü likit olmayan aktiflerin (duran varlıklar) ne kadarının devamlı sermaye* ile finanse edildiğinin tespiti ile sağlanır. Derecelendirme kuruluşlarının likidite riskinin varlığını tespitinde kullandıkları bazı ölçütler vardır. Likidite analizinde kullanılan ölçütlerden bazıları şunlardır. • Krediler/Aktifler • Krediler/Mevduat • Bankalar arası aktifler/Aktifler • Bankalar arası aktifler/Bankalar arası fonlamalar Sermaye yapısı Sermaye, kurumun portföy ve işletme risklerini etkin bir şekilde karşılayabilme derecesinin bir ölçüsüdür. Derecelendirme kuruluşları, bankanın büyüklüğü, sahip olduğu pazar payı ve aktif kalitesini de sermaye gibi işletme riskini karşılayabilme derecesinin belirlenmesinde bir ölçüt olarak kullanırlar. Sermaye yeterliliği analizinde kullanılan temel kriterler ise şunlardır: • Öz kaynaklar/Aktifler • Öz kaynaklar/Krediler • Öz kaynaklar/Krediler ve Kredi Mektupları • Basel Komitesi Sermaye Yeterlilik Rasyosu • Banka Çalışma Sermayesi Sermaye büyüklüğü tek başına bir ölçüt değildir. Sermaye incelenirken, sermaye yapısını ifade eden sermayenin hangi kaynaklardan sağlandığının tespit edilmesi, derecelendirme notu verilirken dikkate alınan noktalardan biridir. Kârlılık Kârlılık, bankanın değer yaratma, kaynaklarını artırma, sermaye yeterliliğini koruma ve iyileştirme kapasitesini ölçen en önemli göstergesidir. Ayrıca aktif kalitesi, sermaye maliyeti ve gelirleri artırma konularında yönetim performansının kantitatif bir ölçütüdür. Birçok ülkede alınan kararlar ve uygulanan politikalar bankaların kârlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmekte, devlet kârlılığın belirlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Kârlılık değerlendirilirken, brüt kâr ile net kâr ve toplam aktifler, gelir getiren aktifler gibi çeşitli aktif-pasif kalemlerini kullanmak suretiyle yapılan tanımlara göre farklı kârlılık oranları hesaplanmaktadır. Elde edilen sonuçlar, aynı ülkede faaliyet gösteren diğer bankaların sonuçları ile karşılaştırılır. Ayrıca uluslararası alanda faaliyet gösteren aynı büyüklükteki diğer bankalar ile de karşılaştırma yapılır. Kullanılan oranlardan bazıları şunlardır: • Aktif Kârlılığı= Olağanüstü Gelir ve Giderlerden Önceki Net Kâr/Ortalama Toplam Aktifler • Sermaye Kârlılığı= Olağanüstü Gelir ve Giderlerden Önceki Net Kâr/Ortalama Toplam Sermaye • Net Faiz Oranı= Net Faiz Gelirleri/Ortalama Faiz Kazandırıcı Aktifler • Etkinlik Oranı= Faiz Dışı Giderler/Gelirler Kalitatif Ölçütler Yönetimden elde edilen işletme içi bilgilere dayalı olarak yapılan bu analizde yönetim performansı, stratejiler ve geleceğe ilişkin projeksiyonlar değerlendirilir. Bu değerlendirmede kullanılan kalitatif ölçütler şunlardır: • Yönetimin kalitesi ve stratejisi • Sağlam, güvenilir risk yönetiminin varlığı • Bankanın saygınlığı, imajı ve şube ağı • Bilançoya yansımayan değerler, gizli aktifler, değerinin üzerinde görülen aktifler • Tahmin edilebilir zayıf ve güçlü yanları ve • Pazar payları. Çevresel Ölçütler Çevresel ölçütler; • Ülke riski, • Ekonomik risk, • Sektör riski, • Rekabet koşulları, beklentiler ve mevcut olanaklar, • Teknolojik değişmeler ve • Piyasa risklerinden oluşmaktadır.

ULUSLARARASI FİNANSAL TEKNİKLER I: LEASİNG, FAKTORİNG VE FORFAİTING

Uluslararası ticaret hacminin giderek artması ve büyüyen finansman ihtiyacı, yeni finansman tekniklerini gerektirmiş ve finansman kaynağı gereken alanlarda, bankalar tarafından kurulmuş bağımsız şirketler şeklinde örgütlenen ya da bankalar ve diğer finansal kuruluşlara ortak veya bağlı olarak faaliyette bulunan finansal kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar tarafından yürütülen leasing, faktoring ve forfaiting işlemleri, ulusal ve uluslararası seviyede yoğun rekabet ortamında bulunan alıcı ve satıcılar arasındaki ticaretin karşılıklı finansmanında önem kazanmıştır. Bu ünite, uluslararası bankacılıkta kullanılan leasing, faktoring ve forfaiting tekniklerine yer verilmektedir. Leasing Leasing, kiracı tarafından seçilen bir yatırım malının mülkiyeti leasing şirketinde kalmak suretiyle, kullanım hakkının belirlenen kiralara karşılığında kiracıya verilmesini sağlayan bir finansman tekniğidir. Leasingde genel olarak hukuki işlem yapmaya yetkili her türlü kişi ve kuruluş kiracı, her türlü taşınır ya da taşınmaz mal leasing konusu olabilmektedir. Bilgisayar yazılımı (çoğaltılmış nüshaları hariç), patent hakkı gibi fikrî ve sınai haklar; asıl özelliğini koruyamayan ya da kullanıldığında özelliklerini yitiren hammadde veya ara mal niteliğindeki mallar leasing konusu olamamaktadır. Leasingin Tarihçesi Sümerler tarafından MÖ. 2000'li yıllarda kullanılmış olan tarım araçları kiralama, leasingin dünyada bilinen ilk örneği olmuştur. Leasing uygulamaları ilerleyen zaman diliminde Roma dönemlerinde de devam etmiş ve Orta Çağ'da arazi ve binalar leasing konusu olmuştur. Modern anlamda ilk leasing şirketi 1952'de demiryolu taşımacılığı alanında hizmet vermek üzere Amerika'da kurulmuştur. Ülkemizde, leasing kelimesi yerine finansal kiralama ifadesi kullanılmaktadır. İlk finansal kiralama şirketi 1986 yılında faaliyete geçen İktisat Leasing'dir. Leasingde Taraflar Leasing şirketi, satıcı ve kiracı, leasing sözleşmesinin taraflarını oluşturmaktadır. Leasing şirketi: Kiracı tarafından belirlenen malı, üretici firmadan satın alan ve sözleşme kapsamında kiracıya kiralayan şirkettir. Leasing şirketleri genel olarak bankalar tarafından kurulmuş bağımsız şirketler şeklinde örgütlenmektedirler. Satıcı: Sözleşme kapsamında, leasing şirketi tarafından sözleşme konusu olan malın satın alındığı kişi veya kuruluştur. Satıcı, yurt içi veya yurt dışında bulunabilmekte malın üreticisi ya da sadece ticaretini yapan kişi veya kuruluş olabilmektedir. Kiracı: Sözleşme kapsamında, leasing şirketine malı kiralayan kişi veya kuruluştur. Şahıs firmaları, ortaklıklar ve serbest meslek mensupları kiracı olabilmektedir. Leasing Çeşitleri Çok sayıda leasing çeşidi bulunmakla beraber ülkemizde yaygın olarak finansal leasing uygulanmakta ve yeni yasal düzenlemelerle, faaliyet leasingi ve satın geri kiralama işlemleri de yapılabilmektedir. Finansal leasing: Leasing konusu malın mülkiyet hakkının leasing şirketinde olduğu, ancak kiralanan mallar üzerindeki kontrol hakkının ve fiilen sahipliğin kiracıya bırakıldığı uzun süreli bir leasing çeşididir. Faaliyet leasingi: Kısa süreli (sözleşme süresi üç yıla kadar olan) bir leasing çeşidi olup kira süresinin leasing konusu malların ekonomik ömürlerinden daha kısa olması nedeniyle, sözleşmenin gerektirdiği kira ödemelerinin toplamı, kiralanan malların maliyet bedelinin tümünü karşılamamaktadır. Operasyonel leasing, işletme leasingi veya kısa süreli leasing, faaliyet leasinginin diğer adlarıdır. Sat ve geri kirala leasingi: Firmaların nakit varlıklarını artırmak amacıyla kullandıkları leasing çeşididir. Bu çeşit leasing işlemlerinde kira konusu mal, sahibi tarafından leasing şirketine satılmakta ve yapılan bir leasing sözleşmesi ile geri kiralanmaktadır. Bu işlem sonucunda işletmenin bilançosunda duran varlıklar azalırken dönen varlıklarında bir artış söz konusu olmaktadır. Faktoring Faktoring (factoring), kredili mal ve hizmet satışından doğmuş veya doğacak kısa vadeli firma alacaklarının faktoring şirketi tarafından bedeli peşin ödenmek suretiyle devralınarak, firmaya garanti, tahsilat ve finansman hizmetlerinin sunulduğu finansal bir yöntemdir. Bu yöntemde, satıcı firma, faktoring şirketi ile bir sözleşme imzalamak ve bu sözleşmeye göre, kredili olarak yapacağı tüm satışlar için faktoring şirketinin onayını almak zorundadır. Dolayısıyla firmanın şirkete danışmadan yaptığı kredili satışlardan doğan alacakları şirkete bağlamamaktadır. Faktoring şirketleri genellikle bankaların ve diğer finansal kuruluşların ortak veya bağlı kuruluşları olarak faaliyette bulunmaktadırlar. Çünkü faktoring hizmetleri, büyük sermaye, uzman personel ve yaygın bir bilgi toplama kapasitesini gerektirmektedir. Faktoringin Tarihçesi Faktoring, temeli eski Roma'ya dayanan geleneksel bir finansman yöntemidir. 16. yüzyılda başlayan Avrupa sömürgeciliği döneminde, tüketim malları satışlarını arttırmak amacıyla, ihracatçılar tarafından sıklıkla kullanılmış, bugünkü anlamda uygulamaları 1960'larda Amerika'da başlatılmıştır. Ülkemizde Faktoring işlemlerine 1988 yılında İktisat Bankası bünyesinde başlanmış ve 1990 yılında ilk faktoring şirketi kurulmuştur. Faktoringde

Taraflar Satıcı, alıcı ve faktoring şirketi genel olarak faktoring işleminin taraflarıdır. Satıcı: Faktoring hizmetlerinden yararlanan, mal veya hizmeti vadeli olarak satan ve bu satıştan doğan alacakları devreden kişi veya kuruluştur. Alıcı (borçlu): Devir konusu alacağın borçlusu, mal veya hizmeti vadeli olarak satın alan taraftır. Faktoring şirketi: Alacakları devralarak satıcıya garanti ve tahsilat ve finansman hizmetleri sunan aracı kurumdur. Faktoring Çeşitleri Satıcı ve alıcının aynı veya farklı ülkelerde bulunmaları, satıcının talep ettiği hizmetler ve taraflarca belirlenen sözleşme kurallarına bağlı olarak faktoring işlemleri çeşitlilik göstermektedir. Başlıca faktoring türleri şunlardır: İhracat faktoringi: Alacak riskinin borçlunun ülkesindeki faktoring muhbirince üstlenildiği ve ihracatçıya finansman desteğinin sağlandığı faktoring çeşididir. İthalat faktoringi: İthalatçının bulunduğu ülkedeki faktoring şirketince, yurt dışındaki muhabiri aracılığıyla, ihracatçı firmaya ödeme yapılma garantisinin verildiği faktoring çeşididir. Açık faktoring: Firmanın sözleşme kapsamı içindeki alacaklarının doğduğu andan itibaren faktoring şirketine devredildiği ve bu işlemin alıcıya bildirildiği faktoring çeşididir. Gizli faktoring: Bu tür faktoringde, işlemler tamamıyla satıcı firma adına yürütülmektedir. Alıcı ve üçüncü kişiler faktoring işlemlerinden haberdar değildirler. Bu nedenle, ödemelerini doğrudan satıcıya yapmakta ve yükümlülükten kurtulmaktadır. Satıcı ise, ödemeleri anında faktoring şirketine iletmekte ve şirket alacakların tahsil edilmeme riskini (teminat) hizmetini üstlenmemektedir. Geri Dönülebilir (Rücu Hakkı Saklı) /Geri Dönülemez (Gayri Kabili Rücu) Faktoring: Geri dönülebilir faktoringde, faktoring şirketi, alıcının, borcunu vadesinde ödememesi durumunda risk üstlenmemekte ve ödediği peşinat için satıcıya yönelebilmektedir. Geri dönülemez faktoringde ise faktoring şirketi, alıcının borcunu vadesinde ödemediği durumda, peşinat ödemesi için satıcı firmaya yönelememektedir. Forfaiting Forfaiting, özellikle mal ve hizmet ihracatından doğan, belirli bir ödeme planına göre tahsil edilebilecek olan alacakların bir banka ya da bu alanda uzmanlaşmış bir finansman kurumu tarafından rücu hakkı olmaksızın satın alınması olarak tanımlanabilmektedir. Forfaitingın genel özelliği; ithali istenen bir yatırım malı bedelinin, bu malın ekonomik ömrüne yayılarak, taksitlerle ihracatçıya ödenmesidir. Forfaiting işleminde genelde ithalatçının borcu karşılığında ihracatçıya verdiği emre yazılı senet ve poliçeler kullanılmakta, işlem gerçekleştikten sonra ihracatçının hiçbir yükümlülüğü kalmamaktadır. Forfaitingın Tarihçesi Soğuk savaş yıllarında uygulanan ticari kısıtlamaların kaldırılması sonrasında gelişmekte olan ülkelerin yatırım mallarına yönelik talep artışı, Avrupa'daki satıcıların ek finansman kaynağı ihtiyaçlarının giderek artmasına neden olmuş ve bankaların bu alanda yetersiz kalmaları, forfaiting tekniğinin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. İsviçre, 1950'li yıllarda forfaitingın geliştirildiği ülke olmuştur. Ülkemizde yaygın bir kullanım alanı bulamayan ve çoğunlukla ihracatçılar tarafından kullanılmakta olan forfaiting işlemleri, 1989 yılında İktisat Bankası tarafından başlatılmıştır. Türkiye'de leasing, faktoring ve forfaitinge ilişkin yeni düzenlemeler Ülkemizde, finansal kiralama ve faktoring sektörlerine yönelik olarak yapılan en önemli ve günümüz şartlarına uygun yasal değişiklikler 13.12.2012 tarihli 6361 sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Finansal kuruluş olarak faaliyet gösteren finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin Şirketlerin kuruluşuna izin verilmesi ve faaliyetlerinin denetlenmesi ile ilgili hususlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yürütülmektedir.

ULUSLARARASI BANKACILIK VE TÜREV ÜRÜNLER

Faiz oranları ve döviz kurlarında meydana gelen değişimler, uluslararası finans sisteminde ve bankacılıkta risk yönetimi kavramını ön plana çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak bankalar, geleceğe dönük sözleşmeler yoluyla, döviz ve faizdeki değişimden kaynaklanan riskleri azaltma yoluna gitmişlerdir. Uluslararası Bankacılıkta Türev Finansal Araçların Kullanım Amaçları Uluslararası bankalar türev finansal araçlar vasıtasıyla aşağıdaki amaçlara ulaşmak isterler: • Riskten korunma veya riski önleme: Döviz kuru riski, likidite riski ve faiz oranı riskinden korunmak, • Arbitraj: Türev ürünleri, fiyatının düşük olduğu piyasadan satın alıp, fiyatın yüksek olduğu piyasada satarak kâr elde etmek, • Spekülasyon: Geleceğe dönük beklentiler yoluyla kâr elde etmek, • Sabit faizli kredi fonlaması: Toplanan mevduatların piyasa faiz oranlarındaki değişimlerden ve işlem maliyetlerindeki artışlardan korunmak, • Uluslararası faiz oranları farklılıklarından kâr elde etmek: Değişik ülkelerdeki faiz oranları farklılıklarından faydalanarak kâr sağlamaktır, SPOT (PEŞİN) PİYASA Bu piyasada varlık alım satımı peşin fiyat üzerinden yapılır ve işlem en geç iki gün içinde tamamlanır. Uluslararası bankacılık sistemi açısından döviz alım satımı da bu kapsamdadır. En geç iki gün içerisinde döviz alım satımı belirlenen spot fiyat üzerinden gerçekleşir. Örneğin, pazartesi günü başlayan bir işlemin Çarşamba günü tamamlanması gerekir. Türev Finansal Araçların Türleri • Forward Sözleşmeler • Futures Sözleşmeler • Opsiyon Sözleşmeleri • Swap Sözleşmeleri

FORWARD SÖZLEŞMELER

Forward sözleşme; alıcı ile satıcı arasında imzalanan ve fiyatı sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen bir varlığın, gelecekte bir tarihte teslimini öngören sözleşmedir. Forward sözleşmeler, her türlü mal ve hizmet alım satımı için düzenlenebilirler. Ayrıca yabancı para, endeks, hisse senedi ve diğer finansal varlıklar için de forward sözleşmeler düzenlenebilir. Forward sözleşmeler çeşitli varlıklar üzerinden yapılmaktadır. Uluslararası bankacılık açısından en çok yapılan sözleşmeler ise yabancı paralar üzerinden yapılan sözleşmelerdir. Yabancı para piyasalarında işlemler çok kısa sürede ve etkin bir biçimde yapılmaktadır. Büyük bankaların çoğunda “Forward Desk” adı verilen özel işlem odalarında forward sözleşmeler ile ilgili işlemler gerçekleştirilmektedir. Bir yabancı para forward sözleşmesi, iki taraf arasında, belirli tutarda bir yabancı paranın, başka bir para birimine çevrilerek, sözleşme başlangıç gününde belirlenmiş gelecekteki bir tarihte veya belirli bir zaman dilimi içerisinde teslimi konusunda yapılan anlaşmadır. Döviz kuru, sözleşme başlangıcında sabitlendiğinden, piyasada döviz kurunda meydana gelen değişimlerden etkilenme söz konusu olmaz. Bu sözleşmeler genellikle 30 gün ile 180 gün arasında vadelerde düzenlenmektedir.

FUTURES SÖZLEŞMELER

Bir futures sözleşme, standart süre ve tutarda düzenlenen, organize borsalarda işlem gören ve günlük dengeleme prosedürüne tabi sözleşmedir. Günlük dengelemede, her işlem günü sonunda kaybeden taraf, diğerine ödemede bulunmak zorundadır. Bu sözleşmelerde bir mal (pamuk, bakır, altın vb.) veya finansal varlık (hisse senedi, tahvil, hazine bonusu vb.) üzerinden, geleceğe dönük sözleşme söz konusudur. Bu nedenle futures sözleşmeler, emtia futures sözleşmeler ve finansal futures sözleşmeler olarak ikiye ayrılırlar. Bir yatırımcı, futures sözleşme satabilmek için, sözleşme kapsamında belirtilen varlığa sahip olmak zorunda değildir. Ancak sözleşmede belirtilen varlık üzerinden futures sözleşme düzenlenmiştir. Bu nedenle, futures sözleşmelerin miktarı, bu sözleşmelerde belirtilen varlıklardan daha fazla olabilir. Futures Piyasaların İşleyişi Futures işlemleri, futures borsaları denilen özel yerlerde yapılır. Dünyada belli başlı futures borsalarında futures işlemler yapılmaktadır. Futures borsasında iki tür işlemci vardır. Bunlar, futures komisyoncuları ve seans işlemcileridir. Futures komisyoncusu, komisyon karşılığında müşterilerden gelen alım satım emirlerini gerçekleştirir. Komisyon ücreti belirli bir yüzde olarak belirlenebileceği gibi, rekabet ve pazarlığa göre farklı şekillerde de belirlenebilir. Seans işlemcileri ise kendi adına çalışan kişilerdir. Futures sözleşmeleri belirli bir fiyattan satın alıp yüksek fiyattan satarak kâr elde etmeyi amaçlarlar. Bilgi ve öngörülerine dayanarak risk alıp kazanç elde etmeye çalışırlar. Bu yolla borsada akışkanlığın oluşmasına katkı sağlarlar. Futures piyasalarda sözleşme tutarları standarttır. Futures Sözleşmelerin Türleri • Döviz futures sözleşmeleri • Faiz futures sözleşmeleri • Borsa endeks futures sözleşmeleri OPSİYON SÖZLEŞMELERİ Opsiyon sözleşmesi, alıcı ile satıcı arasında yapılan bir sözleşmedir. Bu sözleşmede, opsiyonu satın alan taraf, belirli bir fiyat üzerinden opsiyon konusu varlığı alma veya satma hakkına sahip olmaktadır. Bunun için alıcı, satıcıya opsiyon fiyatı denilen bir prim öder. Satıcı

ise opsiyon sözleşmesiyle, sözleşmenin vadesinde alıcıya anlaşılan fiyat üzerinden varlığı teslim etme yükümlülüğünü üstlenir. Opsiyon Piyasalarının İşleyişi Opsiyon piyasaları, borsada işlem gören opsiyonlar ve tezgâh üstü piyasalarda işlem gören opsiyonlar olarak, opsiyon sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasalardır. Opsiyon Tipleri Opsiyonlar, vadeleri esas alınarak Amerikan tipi veya Avrupa tipi opsiyonlar olarak sınıflandırılır. Amerikan tipi opsiyonlar vadeden önce herhangi bir tarihte kullanım hakkı sağlayan opsiyon sözleşmeleridir. Buna karşın, Avrupa tipi opsiyonlar sadece vadede kullanım hakkı sağlamaktadır. Opsiyon Türleri Esas olarak iki opsiyon türü vardır. Bunlar; alış opsiyonu ve satış opsiyonudur. Ayrıca her opsiyon işleminde alıcı ve satıcı olarak iki taraf vardır. Bir alış opsiyonu alıcısı, belli bir vadeye kadar, belirlenmiş bir fiyattan, bir varlığı satın alma hakkına sahiptir. Bu hak bir seçenektir. Yani zorunluluk değildir. Satın alıp almama tercihlerinden biri, isteğe göre kullanılabilir. Ancak opsiyon satıcısı, sözleşmede belirtilen varlığı, istendiği takdirde satmak zorundadır. Satış opsiyonları, alış opsiyonlarının tersine işleyişe sahiptir. Satış opsiyonlarında ise satıcı, alıcı istediği takdirde, varlığı satın almak zorundadır. SWAP SÖZLEŞMELERİ Swap, takas anlamına gelmektedir. Swap sözleşmeleri ise alıcı ve satıcı olan iki tarafın, belirledikleri bir zaman içerisinde farklı dövizleri veya farklı faiz ödemelerini karşılıklı olarak değiştirdikleri bir takas sözleşmesidir. Swap sözleşmeleri, faiz ve döviz kurlarında dalgalanmalar nedeniyle oluşan riskleri asgariye indirmeyi hedefleyen sözleşmelerdir. Swap işlemlerinin tarafları; uluslararası kurumlar, merkez bankaları, uluslararası fonlar, çok uluslu şirketler, yerel yönetimler, ihracatçı-ithalatçı kuruluşlar ve bankalardır. Swap Türleri Swap sözleşmeleri, faiz swapları ve para (döviz) swapları olarak iki ana türe ayrılmaktadır. Faiz swapları Faiz swapı, tarafların anlaştıkları varsayımsal ana para tutarına bağlı olarak hesaplanan sabit faiz ödemeleri ile dalgalı faiz ödemelerinin, aynı para birimi üzerinden birbirleri ile değiştirilmesine ilişkin iki taraf arasında yapılan bir anlaşmadır. Faiz swapında taraflardan biri sabit faizle, diğeri değişken faizle borçlanır ve daha sonra bu faiz ödemelerini birbirleriyle değiştirirler. Bu şekilde faiz swapı kullanılarak, dalgalı faiz ödemeli borcu, sabit faizli borca çevirerek ya da tersini uygulayarak, yüksek tutarda faiz ödemelerinden kurtulmaya çalışılır. Para (döviz) swapları Bir para (döviz) swapı, sözleşmenin tarafları arasında, belirlenen tutarda bir ulusal paranın veya dövizin başka bir ulusal para veya döviz ile takas edilmesi ve belirlenen vade sonunda değiştirilen anaparaların geri verilmesini içeren bir anlaşmadır. Bu anlaşmada, taraflardan biri, belirlenen tutarda bir yabancı parayı, belirlenen bir döviz kuru üzerinden satar. Ancak bu satış, satıcının söz konusu yabancı parayı, önceden belirlenen bir kur üzerinden gelecekte belirli bir tarihte geri satın almayı kabul etmesi koşuluyla gerçekleşir. Bir diğer açıdan para swapı, tarafların değişik para birimleri cinsinde faiz yükümlülüklerinin veya faiz gelirlerinin değiştirilmesidir.

FİNANSAL ARACILIK

Finansal piyasalar, fon arz edenler ile fon talep edenlerin bir araya geldikleri ve fon transferlerinin gerçekleştirildiği piyasalardır. Gelirleri harcamalarından fazla olan yani tasarruf edenler fon arz edenler, harcamaları gelirlerinden fazla olanlar ise fon talep edenler olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşme olgusunun gelişmesi, yerel sermaye hareketlerinin uluslararası boyuta ulaşmasına yani yerel finansal sistem ve piyasaların uluslararası sistem ve piyasalar ile bütünleşmesine sebep olmuştur. Günümüzde finansal piyasaların en önemli fonksiyonlarından biri uluslararası bankalardır. Uluslararası bankalar, yerli yatırımcıların tasarruflarını yabancı fon talep edenlere veya yabancı yatırımcıların tasarruflarını yerel fon talep edenlere ulaştırılmasında önemli hizmetler sunmaktadır. Uluslararası bankalar, New York, Londra, Tokyo, Paris, Cenevre, Amsterdam, Hong Kong gibi önemli uluslararası finans piyasalarının bulunduğu merkezlerde faaliyet göstermektedir. Uluslararası bankalar, cari hesap, risk sermayesi, perakende mevduatları, işletme kredileri, para piyasası araçları, döviz mevduatları, portföy yatırım danışmanlığı, tüketici kredileri, serbest bölge bankacılığı, yatırım ve iştirak danışmanlığı, türev piyasaları işlemleri, leasing, uluslararası fon transferi, kıymetli maden işlemleri gibi birçok hizmeti yerine getirmektedirler. Finansal piyasalarda fon transferinin gerçekleştirilmesi çoğunlukla finansal kurumlar aracılığıyla yerine getirilmektedir. Finansal kurumların fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getirmesi işlevi finansal aracılık olarak tanımlanmaktadır. Bu önemli fonksiyonu yerine getiren finansal kurumlar, fon maliyetlerini azaltmak, risk, vade ve miktar ayarlaması yapmak, danışmanlık hizmeti vermek gibi faaliyetleri yerine getirmektedirler. Finansal aracı kurumlar bu hizmetleri sunarak, piyasaların etkin ve verimli olarak çalışmasına, arz ve talep uyumunun sağlanmasına, ekonomik faaliyetlerin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesine, ticari hayatın gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, aracı kuruluşlar, ülkelerin ekonomik ve sosyal açılarından gelişmesine katkı sağlama, tasarrufların toplanması, yatırımcıların sermaye ihtiyaçlarını karşılaması ve sermaye araçlarının geliştirilmesi konularında önemli bir rol oynamaktadır. Aracı kuruluşların en önemlilerinden olan bankalar yanında, bu alanda hizmet veren birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır. • Aracı kurumlar • Genel finans ortaklıkları • Yatırım ortaklıkları • Risk sermayesi yatırım ortaklıkları • Yatırım fonları • Derecelendirme şirketleri • Menkul kıymet borsaları • Sosyal güvenlik kuruluşları • İpoteğe dayalı menkul kıymet merkezleri • Sigorta şirketleri • Portföy yönetim şirketleri • Kooperatifler • Yatırım danışmanlığı şirketleri Finansal piyasa araçlarını en fazla kullanan kurumlar bankalardır. Bankalar hem para piyasası hem de sermaye piyasası araçlarından kullanarak, yerel ve yabancı tasarruf sahipleriyle, faaliyetlerini veya yatırımlarını finanse edebilmek için fona ihtiyacı olan yerel veya yabancı işletmeleri bir araya getiren, para sermaye ve kredi üzerine her tür işlemi gerçekleştiren aracı kuruluşlardır.

FİNANSAL ARACILARIN FAALİYET ALANLARI

Finansal aracılardan gerçekleştirdikleri faaliyetleri genel olarak altı başlıkta toplamak mümkündür. Bu faaliyet alanları; • Sermaye piyasalarında işlemi gerçekleştirilen finansal araçların ihraç veya halka arz yoluyla satışlarını gerçekleştirmek veya aracılık etmek, • İkincil piyasada alım satımı gerçekleştirilen sermaye piyasası araçlarının alım veya satımında aracılık yapmak, • Finansal piyasalarda işlem gören farklı endeksler, pay piyasası araçlarının, borçlanma araçlarının, kıymetli madenlerin, vadeli işlem ve opsiyon araçlarının ayrı ayrı veya bütün olarak gerçekleştirilen alım satımlarına aracılık etmek, • Sermaye piyasası araçları için repo veya ters repo işlemlerini gerçekleştirmek, • Yatırım danışmanlıkları faaliyetlerinde bulunmak, • Portföy yöneticiliği yapmak.

FİNANSAL ARACILIK TÜRLERİ

Finansal aracılık kuruluşlarına yönelik yapılan ayırım genel olarak, aracı kuruluşun fon toplama yöntemine göre yapılmaktadır. Bu açıdan finansal aracılar, mevduat toplayan finansal aracılar, sözleşme düzenleyen finansal aracılar ve havuz oluşturan finansal aracılar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadırlar. Mevduat Toplayan Finansal Aracılar Finansal piyasalardan fon talep eden birey ve kurumlara gerekli fonları sağlayabilmek için, mevduat toplama yöntemini seçen kurumlardır. Sözleşme Düzenleyen Finansal Aracılar Ortak risk potansiyeline sahip kişi ve kurumların, karşılaşacakları zararları tazmin etmek amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler bünyesinde, ilgililer ile yaptıkları sözleşmeler kapsamında topladıkları sigorta primleri ile fon toplayan ve topladıkları bu fonları sermaye piyasalarında değerlendiren finansal aracı kuruluşlardır. Sigorta şirketleri bu grupta ele

alınacak bir finansal aracı türüdür. Havuz Oluşturan Finansal Aracılar Para ve sermaye piyasalarında yatırım gerçekleştiren ve yatırımlarında riskini asgari düzeyde tutmak isteyen aracı kurumlar benzer finansal araçlardan portföyler oluştururlar. **FİNANSAL ARACILARIN EKONOMİYE**

KATKILARI

Fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getirerek fon transferini gerçekleştiren aracı kurumlar bu temel işlevleri yanında ülke ekonomilerine de ilave birtakım katkılar sağlarlar. Bu katkıları sekiz başlık altında ele almak mümkündür. Gömülüme Eğilimi Azaltıcı Etki Gerek bilgi eksikliği olan gerekse yatırımları riskli gören tasarruf sahiplerine, finansal araçlar birçok finansal piyasa yatırım alternatifini sunarak bu bireylerin yatırımlarını ekonomiye kazandırmaktadırlar. Bu fonksiyonu ile finansal araçlar, yatırımcıların tasarruflarından getiri sağlamaları konusunda önemli bir destek sunarken, aynı zamanda ekonomilere daha fazla fon girişi sağlamaktadırlar. Riski Azaltıcı ve Daraltıcı Etki Bireysel yatırımcıların mevcut tasarrufları ile yapabilecekleri çeşitlendirme olanakları kısıtlıyken, aracı kurumlar gerek kullanabilecekleri fon miktarlarının yüksekliği gerekse piyasada profesyonelce işlemler gerçekleştiren kurumlar olmaları sebebiyle daha etkin yatırımlar yapabilmektedirler. Bu özellikleri ile finansal araçlar bir bütün olarak ekonominin karşılaşılabileceği riskleri de azaltabilecek işlemler gerçekleştirecekler ve ekonomik kalkınmaya önemli bir katkı sağlamış olacaklardır. Vadeleri Ayarlayıcı Etki Fon talep edenler, elde edecekleri fonları kullanabilmek için uzun vadeler tercih ederken, fon arz edenler, sundukları fonları genellikle daha kısa süreli finansal piyasalara sunmak istemektedirler. Finansal araçlar, fon transferinde bir köprü vazifesi yürütmek yanında taraflar arasında vade ayarlamasını da gerçekleştirmektedir. Miktar Ayarlayıcı Etki Finansal araçlar, fon arzı ne kadar düşük olursa olsun tüm yatırımcıların yatırım tutarlarını bir araya getirerek fon talep edenlerin ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Fon Maliyetlerini Azaltıcı Etki Finansal araçlar, finansal piyasalarda işlem maliyetlerini düşürmek yanında fon arz edenler ve fon talep edenlerin piyasayla ilgili gerçekleştirmek zorunda kalacakları araştırma ve yönetim maliyetlerini de asgari düzeyde gerçekleştirmektedirler. Potansiyel Faiz Oranlarını Düşürücü Etki Finansal araçlar, ekonomideki fon arzını artırmakta ve faiz oranlarının düşmesine katkı sağlamaktadır. Yatırımın Kalitesini ve Miktarını Artırıcı Etki Reel piyasalarda gerçekleştirilecek yeni girişimler, faaliyetlerin büyütülmesi, yeni faaliyet alanlarına yatırım yapılması gibi birçok konuda ihtiyaç duyulan fonların kolaylıkla temin edilebilmesi, düşük maliyetli, kârlı ve kaliteli yatırımların gerçekleştirilmesine de katkı sağlayacaklardır. Para Emisyonunun Artış Oranını Azaltıcı Etki Finansal araçlar, tasarruf sahiplerinin finansal piyasalara girmesini teşvik ederek, ilgili tasarrufların yastık altında tutulmak yerine ekonomiye aktarılmasını sağlamaktadırlar. Finansal aracı kurumların etkin bir şekilde çalıştığı ekonomilerde fonların yastık altından çıkarılması sayesinde, piyasadaki mevcut para stokunun kullanımı optimum düzeye ulaşacak ve ihtiyaç duyulan fonlar ekonomide yeteri kadar bulunduğundan merkez bankası kaynaklarına ihtiyaç duyulmayacaktır. Böylece para emisyonunun artırılmasını engelleyerek, ekonomik istikrara olumlu bir etki sağlanmış olacaktır.

ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANSAL PİYASALAR

Uluslararası bankalar bu hizmetler ve geleneksel bankacılık hizmetleri dışında uluslararası ticaretin finansmanının sağlanması, ödeme sistemlerinin etkinliğinin artırılması ve finansal piyasalarda aracılık işlemlerini de gerçekleştirmektedirler.

ULUSLARARASI BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

Aracılık faaliyetinde bankalar, genel olarak banka dışından kaynakların kullanılması sebebiyle, farklı alanlarda faaliyet gösteren kurumlara göre çok daha farklı ve karmaşık riskler taşımaktadırlar. Bankaların gerçekleştirdikleri aracılık faaliyetlerinde başarısız olmaları, ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda ve ekonomilerde olumsuzluklara neden olabilecektir. Özellikle sermayenin serbest dolaşımının hızlanması, teknolojik gelişmeler, finansal araçların ve hizmetlerin çeşitlenmesi bankacılık sektörünü yeni risklerle karşı karşıya bırakmıştır. Artan rekabet ortamıyla birlikte bankalar, genel olarak, kredi riski, piyasa riski, likidite riski ve operasyonel riskler ve ülke riski gibi risklerle de yüzleşmiş ve bu riskler için de tedbirler almak zorunda kalmıştır. Basel komitesi resmi bir yaptırım gücüne olmamasına rağmen, komite tarafından alınan kararlar birçok ülke ve banka tarafından uygulanmaktadır. Komite 1988 yılında, Basel I “Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı” kararını yayımlamıştır. Bu kararda, uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankaların sahip oldukları aktiflerin risk ağırlıklarına uygun ve yeterli sermaye büyüklüğünün sağlanabilmesi için bir yöntem önerilmiştir. Basel II, bankaların faaliyetleri gereğince aldıkları risklere uyumlu olarak asgari sermaye düzeyini belirlemekte ve bu düzeyin korunması için gerekli kontrolü gerçekleştirmektedir. Böylece, Basel II kriterleri bankaların etkin bir risk yönetimi geliştirmelerine, piyasa disiplini oluşturmalarına ve finansal istikrara önemli bir katkılar sağlanmıştır. Basel III ile, sermaye ve likidite yeterlilikleri küresel standartlar olarak kabul edilmiş ve benzer krizlerin yaşanmaması için birçok değişiklik tasarlanmıştır. Basel II düzenlemesiyle üç yapısal blok yayımlanmıştır. Bu yapısal bloklar sırasıyla, asgari sermaye yükümlülüklerinin hesaplanması, denetim süreci ve piyasa disiplindir. Kredi Riski Kredi riski, fon ihtiyacını banka kredileriyle temin eden veya finansal araçlar sebebiyle banka ile ilişkisi bulunan banka müşterilerinin, kredi karşılığında bankaya karşı yerine getirmek zorunda olduğu

yükümlüklerini kısmen veya tamamen yerine getirmemelerinden kaynaklanacak risklerdir. Operasyonel Risk Operasyonel risk, banka organizasyonu içinden veya dışından kaynaklanan, başarısızlığa uğrayan ve yetersiz kalan iç süreçler, banka personelleri ve kullanılan sistemlerden veya banka müdahalesi dışından kaynaklanan kayıplar sebebiyle oluşabilecek risklerdir. Piyasa Riski Bankaların bilanço içi veya bilanço dışı pozisyonlarında, piyasada meydana gelen fiyat hareketleri sebebiyle ortaya çıkması muhtemel kayıp riskleridir.

ULUSLARARASI ÖDEMELER

Uluslararası ödeme araçlarını, farklı ülkelerde yaşayan veya seyahat eden kişiler açısından; peşin ödeme, çek, banka ve kredi kartları, alacak transferi ve elektronik para olarak, uluslararası ödemelerin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği uluslararası ticaret açısından ise uluslararası ödemeleri, belgesiz ödeme ve akreditifli ödeme olarak sınıflandırmak mümkündür. Uluslararası ödemeler hakkında aşağıda kısaca bilgi verilecektir. Peşin Ödeme Bu yöntemde bireylerin veya kurumların satın aldıkları mal veya hizmetler karşılığında ödemelerini nakit olarak gerçekleştirmektedirler. Uluslararası ödeme araçlarının sayısında artış olmasına rağmen, düşük maliyetli olması, güvenilir olması, ödeme bilgisinin gizli tutulması gibi sebeplerden dolayı özellikle göreceli olarak daha düşük meblağların ödenmesinde tüm dünyada en çok tercih edilen ödeme yöntemi peşin ödemedir. Çek Bankadaki mevduat hesabında bulundurulmuş paranın, üçüncü kişilere ödenmesini sağlamak amacıyla, ilgili banka tarafından hazırlanmış ve mevduat sahibi tarafından düzenlenen bir ödeme emridir. Çekler özellikle büyük boyutlu tutarların ödenmesinde sıklıkla kullanılan bir ödeme aracıdır. Birçok ülkede karşılıksız çek riskinin ortadan kaldırılmasına yönelik, para cezası, hapis gibi ciddi yaptırımlar kullanılmakta, bunun yanında çekin güvenilirliğini artırmak için bankalar, çek garanti kartları vermektedir. Günümüzde bankacılık sektöründe yaşanan yoğun rekabet, teknolojik gelişmeler, Basel uygulamaları, sektörün en önemli problemlerinden biri olan operasyonel riskin azaltılmasını gerekli kılmıştır. Bu amaçla kâğıt çeklerin yeni bir düzenlemesi olan E-çek sistemi finansal sistemin alternatif ödeme araçlarından biri olarak geliştirilmiştir. Banka Kartları ve Kredi Kartları Bankaların ve finansal kuruluşların, müşterileri için düzenledikleri, ATM'lerden para çekme ve alışverişlerde POS cihazları vasıtasıyla ödeme yapma olanağı sağlayan manyetik kartlar olarak tanımlanabilmektedir. Kredi kartları günümüzde, ödeme esnekliği sağlama, ödenmeme riskinin olmaması, pratik ve kullanım maliyetinin düşük olması sebepleriyle yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Elektronik Para E-para olarak da isimlendirilen elektronik para bireyin sahip olduğu elektronik bir cihaza, ihtiyaç duyulan miktarda, istenilen parasal birimden elektronik olarak yüklenen değerler olarak tanımlanabilir. Elektronik parayı dijital para ve elektronik cüzdan olarak sınıflandırmak mümkündür. Dijital paralar yazılım tabanlı olarak yüklenen ve kullanılan paralar iken elektronik cüzdan kart tabanlı olarak kullanılan elektronik para türüdür. Karta bağlı olarak ihraç edilen elektronik cüzdanlarda kullanıcıya ait kişisel bilgiler ve parasal değerlere ait bilgiler fiziki olarak kart üzerindeki çip veya manyetik şeritlerde saklanmaktadır. Elektronik cüzdanlar daha çok perakende ödemeler olarak da ifade edilen küçük çaptaki ödemelerin gerçekleştirilmesi için geliştirilmiştir. Elektronik para ile banka kartları kullanım açısından birbirine benzemelerine rağmen, banka kartında gerçekleştirilen ödemeler ilgili bankada bulunan hesaptan aktarılmaktayken, elektronik parada ödeme işlemi, elektronik para ihraç eden kuruluşa önceden yapılmış olan ödeme karşılığında gerçekleştiriliyor olmasıdır. Banka kartlarının olmaması durumunda da ödeme yapılabilirken, elektronik para uygulamasında ödemenin yapılabilmesi için kartın bulunması zorunludur. Elektronik paranın çok hızlı gelişme göstererek geniş bir kullanım alanı bulacağı, etkin ve kullanışlı bir araç olacağı yönünde olumlu beklentiler bulunmasına rağmen, kara para aklama, parasal kontrolün ve finansal istikrarın kaybolması olasılıklarının gerçekleşebilmesi gibi endişeler bulunmaktadır. Belgesiz Ödeme Belgesiz ödemeler, taraflar arasında imzalanmış bir sözleşmeye dayanarak veya konsinye satış biçiminde gerçekleştirilen ticari işlemleri kapsamaktadır. Uluslararası ticarete ödemenin bir belge düzenlemeksizin, peşin olarak gerçekleştirilmesi, taraflar arasında yüksek oranda güvenin var olduğunu göstermektedir. İhracatçının malları ithalatçıya satılmak üzere emaneten gönderdiği ve ödemenin malların satımı sonrasında gerçekleştiği ödeme tipi konsinye satış olarak tanımlanmaktadır. Açık hesap ödeme yöntemine benzeyen bu ödeme şeklinde de risk, ihraççı firma tarafından üstlenilmiştir. Akreditifli Ödeme İthalatçının talep ve talimatlarına dayanarak bir bankanın ithalata ilişkin tutarı belirli bir vadede ve belirli belgelerin teslim edilmesi ve taraflar arasında imzalanan sözleşmede belirtilen koşulların yerine getirilmesi şartıyla ihracatçıya ödeme yapılmasının satıcıya karşı yazılı olarak taahhüt edilmesi şeklinde gerçekleştirilen ödeme tipidir. Akreditifli ödeme şeklinde ödemeler ibraz edilen belgelere göre gerçekleştirildiğinden bu yöntem Vesikalı Kredi de denilmektedir. Akreditifli ödeme yönteminde dört taraf bulunmaktadır. Bunlar; • İthalatçı firma (Amir) • Akreditif açan banka (Amir Bankası) • İhracatçı firma (Lehtar) • Muhabir banka (İhbar Bankası). Akreditifler sözleşmelere ilave edilecek bazı kelime ve sözcükler ile özel akreditif şekilleri oluşturulabilmektedir. Bu özel akreditif türleri aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

Devredilebilir akreditif Bir veya birden fazla ihracatçı firmaya devredilebilen akreditif türüdür. Akreditiflere devredilme özelliği sonradan da ilave edilebilmektedir. Bu akreditif türü, talep edilen malların teslim etmeyen ihracatçı firma (Lehtar) ile karşılaşıldığında, akreditifin ikinci bir firmaya kısmen veya tamamen devredilmesi olanağını sağlamaktadır. Bu işlem birden fazla kez tekrar edebilir. Kırmızı koşullu akreditif ihracatçı firmaya, akreditif bedelinin bir kısmının veya tamamının belgelerin tesliminin gerçekleştirilmesinden önce avans olarak ödenmesine olanak sağlayan akreditif şeklidir. Sözleşmede avans ibaresinin kırmızı mürekkepli kalemle yazılması sebebiyle akreditif ismi kırmızı koşullu olarak konulmuştur. Malların teslim edilmemesi veya belgelerin akreditif geçerlilik süresi içerisinde teslim edilmemesi durumunda ödenen avanstaki kaynaklanan risk ithalatçı firmaya yüklenmiştir. Yeşil koşullu akreditif Kırmızı koşullu akreditifte gerçekleştirilen avans ödemelerinin riskini ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilen bu akreditif şeklinde, ambar teslim makbuzları ile malların mülkiyetleri bankaya devredilmektedir. Bu makbuzlar ambar yetkilileri tarafından tanzim edilmekte ve ambara konan malların bedelleri tespit edilmektedir. Güvenceli akreditif Akreditifi açan banka, ithalatçı firmanın, ihracatçı firma ile yaptığı sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, akreditifte belirtilen tutarı ödemeyi taahhüt etmektedir. Bu akreditif türü aynı zamanda bir teminat mektubu niteliği taşımaktadır. **ULUSLARARASI ÖDEME SİSTEMLERİ**

Uluslararası ödeme sistemleri, uluslararası ödemeleri gerçekleştirebilmek için gerekli olan araçların, yasal düzenlemelerin ve standartların, kurumsal yapının ve işleyişinin belirlendiği süreçler bütünü olarak ifade edilebilir. Ödeme sistemleri gerçekleştirilen işlemlerin tutar olarak büyüklükleri açısından, büyük tutarlı ödeme sistemleri ve küçük tutarlı ödeme sistemleri olarak sınıflandırılabilir. Finansal piyasaları oluşturan, para ve sermaye piyasalarının etkin ve güvenilir bir şekilde çalışmasının temel faktörlerinden biri olan büyük tutarlı ödeme sistemi aynı zamanda ülkedeki tüm finansal sistemi de etkilemektedir. Küçük tutarlı ödeme sistemleri ekonomide gerçekleşen sıradan ödemeler olarak ifade edilebilecek birey ve işletmelerin ödeme ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu sistemde gerçekleştirilen ödemeler küçük tutarlı fakat işlem miktarı açısından fazla işleme sahiptirler. Uluslararası ödemelerde küçük tutarlı ödeme işlemlerinin maliyetlerinin azaltılması için birçok özel kurum uygun sistemler geliştirmişlerdir. Uluslararası ödeme sistemleri mutabakatın gerçekleştirildiği zamana göre, gerçek zamanlı toptan mutabakat ve gecikmeli net mutabakat olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Gerçek zamanlı toptan mutabakat sistemi, banka hesabında yeterli bakiyenin olması koşuluyla ödemenin emrin alınır alınmaz gerçekleştirilmesini sağlamaktadır ve her ödeme diğer ödemelerden ayrı olarak gerçekleştirilmektedir. Gecikmeli net mutabakat sisteminde ise gönderici ve alıcılar arasındaki işlemler biriktirilmekte ve belirlenen bir zamanda tutarlar arasındaki fark kadar (net tutar) işlem gerçekleştirilmektedir. İşlemler sonucunda oluşan net tutarlar üzerinden ödemeler ve tahsilatlar gerçekleştirildiğinden bu sistemde fon ihtiyacı minimum düzeye indirilebilmektedir. Uluslararası ödemelerin gerçekleştirilmesinde dünyanın önemli finans ve ticaret merkezlerinin faaliyet gösterdiği ülkeler tarafından geliştirilmiş ve büyük öneme sahip ödeme sistemleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, Fedwire, Chips, Bojnet, Target2, Pns, Sic, Spi, Rtsplus ve Pops sistemleridir. Fedwire (Federal Reserve Wire Network) ABD merkez bankaları (FED) tarafından işletilen ödeme sistemidir. Sistem, katılımcıların kendi aralarında müşterileri adına gerçekleştirecekleri gönderim ve alım işlemlerini gerçek zamanlı toptan mutabakat yöntemiyle gerçekleştirmektedir. Sistemden işlem gerçekleştirmenin temel şartı katılımcının FED’te hesabı olması ve her kullanıcısının kendi Federal Reserve Bankası ile güvenlik süreci anlaşması gerektirmektedir. Chips (Clearing House Interbank Payments System) Sistemin katılımcıları her gün kendileri için haftalık olarak belirlenmiş fon tutarlarını hesaplarına ön fonlama yaparlar. Ön fonlama tutarları olmaksızın katılımcı ödeme emri veremediği gibi ödeme emri de alamamaktadır. Bojnet (Bank of Japan Financial Network System) Japonya’da kullanılmakta olan gerçek zamanlı mutabakat ile fon transferi sağlayan sistemdir. Target2 Avrupa birliğinin kurulması sonrasında 1999 yılında kurulan ve üye ülkelerin birbiri ile bağlantısını ve fon transferlerinin gerçekleştirilmesi sağlamak amacıyla oluşturulmuş ödeme sistemidir. **ULUSLARARASI ÖDEME KURULUŞLARI** Bireylerin farklı sebeplerden dolayı ülkeleri dışında gerçekleştirecekleri ödemeler, uluslararası ticaret sebebiyle ithalatçı firmaların yapacakları ödemeler veya uluslararası finansal kuruluşlar, bankalar, merkez bankaları gibi kurumların gerçekleştirecekleri fon transferleri genel olarak uluslararası ödemeler olarak kabul edilmekte ve tüm bu fon transferlerini gerçekleştiren sistemleri bünyelerinde bulunduran kurumlar ise uluslararası ödeme kuruluşları olarak ifade edilmektedir. Uluslararası Ödemeler Bankası Uluslararası Ödemeler Bankası, merkez bankaları arasında iş birliğini sağlayan ve uluslararası mali kuruluşlar arasında özel yeri olan bir kuruluştur. Uluslararası ödemeler Bankası, Birinci Dünya savaşı sonrasında, savaş borçlarının tasfiye edilmesine yardımcı olmak amacıyla, Belçika, Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya tarafından 1930 yılında İsviçre’nin Basel şehrinde kurulmuştur. Dünya Bankası Dünya Bankası (DB), dünyada GOÜ’leri finansal ve teknolojik olarak desteklemek için önemli bir kaynaktır. DB’nin görevi insanlara kaynak ve bilgi sağlayarak kendilerine ve çevrelerine hizmet etmelerini sağlamak, yapılaşma kapasitelerini artırmak ve kamu ve özel sektörde ortaklıkları güçlendirmek, fakirlikle ilgili kalıcı tedbirler almaktır. Dünya Bankası, 1-22 Temmuz 1944 tarihleri

arasında Bretton Woods kasabasında yapılan Birleşmiş Milletler (BM) Para ve Finans Konferansında kurulmuştur. IMF (Uluslararası Para Fonu) IMF, daha hızlı küresel para desteği sunmak, finansal istikrarı temin etmek, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek düzeyde istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlamak ve dünyada yoksulluğu azaltmak için çalışan 187 ülkenin üye olduğu bir organizasyondur. Bretton-Woods konferansı sonucunda ortaya çıkan iki büyük mali kuruluş Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'dur.

ELEKTRONİK BANKACILIK

Küreselleşme olgusuyla birlikte tüm sektörlerde yaşanan rekabet ulusal sınırları aşarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak bankacılık sektöründe de rekabet ve maliyetler üzerine geliştirilen stratejiler doğrultusunda, elektronik tabanlı teknolojiler kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası ticari faaliyetlerin birçoğunun elektronik kanallar üzerinden gerçekleştiriliyor olması, uluslararası bankacılık işlem ve hizmetlerinin de elektronik olarak gerçekleştirilmesi yönünde talepleri artırmıştır. Otomatik Vezne Makineleri (ATM) banka müşterilerinin mevduat hesaplarında bulunan paralarını, istedikleri zaman diliminde daha az zaman ve daha az enerji ile çekebilmeleri için geliştirilen ve günümüzde yoğun bir şekilde kullanılan makinelerdir. ATM'ler teknolojiye yaşanan gelişmelerin, banka hizmetlerindeki önemli bir yansımasıdır. Müşterilerine hızlı bir ödeme aracı sunmak amacıyla kullanılmaya başlanan ATM kullanımını takip eden süreçte, müşterilerin daha hızlı erişim ve işlem, güvenilirlik, düşük maliyet gibi beklentileri neticesinde, bankacılık sektörü telefon bankacılığı, internet bankacılığı ve cep şube gibi hizmetlerini geliştirmiştir. Böylece bankalar, müşterilerine sınırsız ve kesintisiz bir hizmet sunma amacını büyük ölçüde sağlamıştır. Günümüz bankacılık hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun bir şekilde tercih edilmesi, bankacılık sektöründe yaşanan rekabette üstünlük sağlamanın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. sağlanmasıdır. Elektronik bankacılık ürün ve hizmetleri genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: • Mevduat toplama • Kredi kullandırma • Mevduat, yatırım gibi banka hesaplarının yönetimi • Finansal hizmetler • Fatura ve diğer elektronik ödemeler • Elektronik para işlemleri

ELEKTRONİK BANKACILIĞIN AVANTAJLARI

Elektronik bankacılık hizmetleri, hizmetlerin tarafları olan bankalar ve müşterileri açısından birçok avantaj sunmaktadır. Bankalar açısından sağlanan avantajlardan en önemlilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: • Ulusal ve uluslararası pazarların geliştirilmesini sağlar, • Yeni ürün ve hizmetlerin oluşturulmasına olanak sağlar, • Ödeme hizmetlerini sunmada rekabet pozisyonlarını geliştirir, • Maliyetlerin azalmasına katkı sağlar, • Ulusal ve uluslararası bankacılık ve ödeme sisteminin verimliliğini artırır, • Üretkenlik ve verimlilikte artışa yol açar, Banka müşterileri açısından elektronik bankacılığın başlıca avantajları ise aşağıdaki gibi sıralanabilir. • Zaman ve mekân sınırsızlığı olanağı sağlar • Hizmet kalitesinin artmasına katkı sağlar • Maliyet avantajı sağlar

ELEKTRONİK BANKACILIĞIN TEMEL UNSURLARI

Elektronik bankacılık ürün ve hizmetlerinin bir banka tarafından altyapısının oluşturulması ve müşterilere bu ürün ve hizmetlerin sunulabilmesi için üç temel unsura ihtiyaç duyulmaktadır. Bu unsurları, teknoloji, iş gücü ve banka çevresi olarak sıralamak mümkündür.

ELEKTRONİK BANKACILIK HİZMETLERİ

Kâr elde etme, büyüme ve sürekliliğini sağlama gibi önemli hedefleri bulunan bankacılık sektörü, hızla gelişen ve değişen teknoloji ve buna bağlı olarak ortaya çıkarılan yeni ürün ve hizmetleri müşterilerine sağlanabildiği ölçüde bu hedeflere ulaşabilecektir. Otomatik Takas Odaları Ulusal ve uluslararası ticarete ödemelerin yapılabilmesi için, çek takas işlemlerinin daha verimli ve daha hızlı bir şekilde yürütülmesine yönelik geliştirilmiş bir sistemdir. Takas odaları, çek kullanımının artırılması ve bankalar arası nakit hareketlerinin azaltılması amacıyla kurulmuştur. Bankaların birbirlerinden almış ve vermiş oldukları çeklerin tutarlarının netleştirilerek işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayan ve bu işlemleri Bankalar arası Takas Odası Merkezi Yönetmeliği ve Bankalar arası Takas Odaları İşlemleri İzah nemesi hükümlerince gerçekleştiren bir sistemdir. Elektronik ortamda gerçekleştirilecek takas işlemleri genel olarak, çeklerin önceden elektronik ortamda gönderilmesi, fiziki çeklerin daha sonra iletilmesi şeklinde veya çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin, elektronik ortamda çek bilgilerinin iletilmesi biçiminde gerçekleştirilmesi mümkündür. Uluslararası Elektronik Kredi Transferi (International Credit Transfers) Uluslararası ödeme sistemleri arasında önemli bir yere sahip olan Uluslararası Elektronik Kredi Transferi sistemi, bankacılık sistemi dışında da kullanılabilen, iki bankanın önceden bir anlaşma veya iş birliği yapmasına gerek kalmaksızın daha düşük maliyetli ve daha hızlı bir şekilde fon transferi yapabilmelerine olanak sağlayan bir sistemdir. Sistemle ilgili olarak, Birleşmiş Milletler bünyesinde 1966 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (United Nations Commissions on International Trade Law-UNCITRAL-) çalışmalar yapmaktadır. Elektronik Fon Transferi (EFT) EFT

merkez bankaları bünyesinde gerçekleştirilen ve bir bankadan bir diğer bankaya, bireysel veya kurumsal banka müşterileri için aynı anda para transferini sağlayan elektronik ödeme sistemidir. EFT sisteminin bankalara sağladığı avantajlardan bazıları ise şunlardır; • Kolay ve etkin bir şekilde fon yönetmek, • Müşterilerine sağlıklı, güvenli, hızlı ve düşük maliyetle hizmet sunabilme, • İşlemlerden tasarruf sağlama, • Elektronik ortamda tüm bankalar arası işlemleri izleyebilme ve elektronik işlemlerin, bankaların kendi muhasebe sistemleri ile entegrasyonunun sağlanması, • Müşterilerine yeni hizmetler sunabilme imkânı oluşturmak. EFT sisteminin temel özellikleri ise aşağıda sıralanmıştır.

Uluslararası Para Transferi (SWIFT) SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), kâr amacı gütmeyen, bankacılık hizmetlerini temel olarak çalışan bir elektronik bilgi iletişim örgütüdür. Müşteri ve banka transferleri, döviz onayı, krediler ve menkul kıymet işlemleri gibi birçok bankacılık hizmetinde bilgi akışı sağlamak amacıyla, 1973 yılında Belçika'da Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinden toplam 239 bankanın bir araya gelmesiyle oluşturulmuş ve günümüzde 207 ülke ve sekiz binden fazla üye finansal kuruma hizmet sağlayan bir sistemdir. Günlük olarak on milyondan fazla mesajın aktarıldığı sistemde, bir mesajın muhatap finansal kuruluşa ulaşması yirmi saniyeden az bir sürede gerçekleştirilmektedir. Sistem birçok uluslararası ödeme sisteminin kullanımına da katkı sağlamaktadır. Bu sisteminin kullanılmaya başlamasıyla birlikte uluslararası işlem hacminde ciddi derecede artış meydana gelmiştir. Elektronığe Dayalı Akreditifler Günümüzde uluslararası ticaret hacminde yaşanan büyümeye ve birçok uluslararası ödeme sistemi geliştirilmesine rağmen akreditif önemini hâlâ korumaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmelere paralel olarak akreditif işlemlerinde de birtakım değişimler meydana gelmiştir. İthalatçı ve ihracatçı firmalar arasındaki iletişimi ve transferi sağlayan muhatap ve amir bankalar arasındaki ve muhabir banka ile lehtar yani ihracatçı arasındaki iletişim ve işlemler elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Elektronik olarak gerçekleştirilen işlemlerin kâğıda dökülmesi zorunluluğu birçok ülke hukukunda olmasına rağmen, uluslararası unsurlu satım sözleşmelerinde (United Nations Convention on Contract for the International Sale of Goods-CISG-) bu zorunluluk ortadan kaldırılmıştır. Satış Noktası Terminali (Point of Sale-POS / EFTPOS) Bankaların müşterilerine vermiş oldukları kredi kartları ile gerçekleştirilecek perakende mal veya hizmet alımları karşılığında gerçekleştirecekleri ödemelerin ilgili bankadan tahsil edilmesine olanak sağlayan elektronik terminaller, satış noktası terminali olarak tanımlanmaktadır. Satış noktası terminali sisteminde, bankanın müşterilerine verdikleri veri taşıyıcılı plastik kartlar ve üye işyerlerine verdikleri POS cihazı olarak isimlendirilen, telefon hatlarıyla iletişimi sağlanan elektronik terminale ihtiyaç duyulmaktadır. Otomatik Vezne Makineleri (ATM) Banka müşterilerinin, bankalar tarafından şube aracılığıyla sunulan; para çekme ve yatırma, EFT, havale, fon veya menkul kıymet alım satımı, fatura ödeme, kontör yükleme gibi birçok bankacılık işlemlerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayan ve mekânsal olarak banka şubelerinden bağımsız çalışan bankacılık otomasyon cihazlarıdır. Banka Kartları (Plastik Kartlar ve Kredi Kartları) Bankaların ve finansal kuruluşların tarafından müşterileri için düzenledikleri, ATM'lerden para çekme ve alışverişlerde POS cihazları vasıtasıyla ödeme yapma olanağı sağlayan manyetik kartlar olarak tanımlanabilmektedir. Müşterinin bu işlem sonucunda yükümlülüğü ise, yaptığı harcama bedelini banka tarafından belirlenmiş olan son ödeme tarihine kadar cari hesabına aktararak, tutarın hesaptan tahsil edilmesini sağlamaktır. İnternet Bankacılığı Günümüz elektronik bankacılık hizmetlerinin başında gelen internet bankacılığı, bankacılık hizmetlerinin internet ortamında kişisel bilgisayarlar aracılığıyla, istenilen anda ve dünyanın her yerinden, bankanın internet sitesine bağlanarak bankacılık hizmetlerinden faydalanılmasına olanak sağlayan elektronik bir sistemdir. İnternet bankacılığın yoğun bir şekilde müşteriler tarafından tercih edilmesi, sadece internet üzerinden faaliyet gösteren, Claritybank.com, Bankatlantic.com, Everbank.com, Enpara.com gibi bankaların da kurulmasına yol açmıştır. İnternet bankacılığının bankalar sağladığı avantajlar yanında müşterilerine de birçok fayda sağlamaktadır. Müşterilere sağlanan faydalar şunlardır; • 365 gün, 24 saat kesintisiz, hızlı ve kolay bir bankacılık hizmeti alabilme, • Bankacılık işlemlerini, görerek ve seçerek gerçekleştirebilme, • Sunulan bankacılık ürün ve hizmetlerini düşük maliyetlerle gerçekleştirebilme, • İstenildiği anda ve istenilen işlemle ilgili detaylı bilgi sağlayabilme, • Bankacılık işlemlerinin şubeye nazaran daha gizli ve daha güvenli gerçekleştirilebilmesi. İnternet bankacılığın bankalara sağladığı temel faydalar ise; • Bankacılık işlemlerinin daha düşük maliyetle ve hızlı gerçekleştirilmesi, • Şube açma gerekliliğinin ve personel istihdamının azalması, • Müşteri sadakati oluşturması, • Müşterilerin gerçekleştirdiği işlemler sayesinde, müşterin yaptıkları alışverişleri ve alışkanlıkları vasıtasıyla sınıflandırması ve bu sayede müşteriye özgü ürün ve hizmetlerin sunulmasının sağlanması. Telefon Bankacılığı Günümüzde internet ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, iletişim teknolojilerinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bankaların müşterilerine sunmuş oldukları ürün ve hizmetleri, daha hızlı ve düşük maliyetle gerçekleştirdikleri internet bankacılığı yanında, bu işlevleri aynı avantajlara ilaveten daha güvenli olarak gerçekleştirilebilecek önemli bir hizmet de telefon bankacılığıdır. Elektronik Para Uluslararası piyasalarda digital currency, digital cash, digital com, cybermoney gibi isimlerle anılan, Elektronik para, kişisel bilgisayarların sabit diskinde kullanıcı adına tanımlanan ve internet üzerinden yapılan alışverişlerde kullanılabilen ve kullanılan meblağın toplam tutardan

düşüldüğü dijital paradır. Elektronik Çek Elektronik çek, kâğıt çek ile aynı bilgilere sahiptir ve uygulama açısından ise elektronik para ile benzer içerikler gösterir. Elektronik çekler, alıcı ve satıcı firmalar arasında şifreler içeren kodlar aracılığıyla, mesajlaşmalar yoluyla kullanılmaktadır. Ödeme ve tahsil etme süreçleri şifreli mesajların kullanılması sonucunda, alıcının özel şifresi ile alıcının bankası ödemeyi gerçekleştirir. Akıllı Kartlar Akıllı kartlar, kartla birlikte taşınabilen ve bilgi aktarımı yapılabilen bilgisayar çipi yerleştirilmiş manyetik plastik kartlardır. Bu kartlar genel olarak aşağıdaki temel amaçlarla kullanılmaktadır; •Çek alacaklısının özel imzalama anahtarının güvenliğini sağlama, •Elektronik çek defterini saklamak, •Dijital imza oluşturmak, •Elektronik çek oluşturmak Otomatik Nakit Yönetimi Otomatik nakit yönetimi, banka müşterilerinin, tahsilat ve ödeme işlemlerine ait operasyonel yüklerini azaltarak iş verimliliklerini artırmak, işlem hatalarını asgari düzeye düşürmek ve güvenilir bir şekilde işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla geliştirilen bir hizmettir. Elektronik Menkul Kıymet Transferi Elektronik menkul kıymet transferi, EFT sistemi ile benzer şekilde çalışan bir sistemdir. Merkez bankalarının üzerinden gerçekleştirilen elektronik menkul kıymet transferleri, bir bankanın başka bir bankaya gerçek zamanlı olarak tahvil, bono gibi menkul kıymetlerin aktarılabilmesi işlemlerini yerine getirmektedir.

ELEKTRONİK BANKACILIK FAALİYETİ RİSKLERİ

Elektronik bankacılık hizmetleri teknoloji ve iletişim olanaklarına dayanan gerek bankaların gerekse banka müşterilerinin yer ve zaman kısıtlaması olmaksızın bankacılık ürün ve hizmetlerine erişimi ve işlem yapabilmesini olanaklı hale getiren sistemdir. Sistem yer kısıtlaması olmaksızın işlediğinden, hatta işlemlerin uluslararası boyutta gerçekleştirilebilmesi bazı riskleri ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası bankacılık işlemlerinde karşı karşıya kalınan, operasyonel risk, itibar riski ve yasal risk gibi önemli risk bileşenleri, elektronik bankacılık işlemleri için de geçerli risklerdir.

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI BANKACILIK GEÇMİŞİ

Türkiye’de uluslararası bankacılık; Osmanlı Devleti’nin son dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki aşamada ele alınmaktadır. Cumhuriyet dönemi öncesinde bankacılık ve uluslararası bankacılık Osmanlı Devleti’nin son dönemleri itibarıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Uluslararası Bankacılık Türkiye’de bankacılık, Osmanlı’nın son döneminde başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı’da İlk bankacılık faaliyetine 1847 yılında başlanmıştır. İlk banka, J. Alleon ve Thedor Baltazzi isimli iki Galata bankeri tarafından 1847’de İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adıyla kurulmuştur. Bu banka 1852 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Osmanlı’da faaliyet gösteren bankaların çoğu, yabancı sermaye tarafından ya da yabancı iştirakıyla kurulmuştur. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde çok sayıda yabancı banka kurulmuştur. Bu bankalar diğer yabancı ülkelerin Osmanlı Devleti’nde faaliyette bulunan firmalarını kredilendirmişlerdir. Osmanlı Devleti’ne yönelik ise devlete para sağlama ve ayrıcalıklı şirketlere kredi sunma işlevi görmüşlerdir. Bu öncelikler nedeniyle yabancı bankaların piyasadaki kredi ihtiyacını karşılamadıkları görülmektedir. Ayrıca, merkezleri dış ülkelerde bulunan birçok banka, Osmanlı topraklarında faaliyetlerini sürdürmüştür. Bunlardan en önemlisi, Osmanlı Bankasıdır. Bu banka, Bank-ı Osman-î Şahane adı altında 1863 yılında kurulmuştur. Osmanlı Dönemi’nde kurulan ulusal banka sayısı çok azdır. 1863’te Mithat Paşa, Niş valisiyken eski Yugoslavya’nın Pirot kasabasında ilk zirai kredi sandığı olan Memleket Sandıklarını kurmuştur. Mithat Paşa ayrıca, halkın elindeki dağınık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığı kurmuştur. Sermayesiz olarak kurulan İstanbul Emniyet Sandığı, 1907 yılında kurulan Ziraat Bankasına bağlanmıştır. 1911-1923 arasında ulusal bankalar kurulmaya başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de Uluslararası Bankacılık Cumhuriyet Dönemi’nde; İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Emlak ve Eytam Bankası ve nihayet Merkez Bankasının kuruluşu gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında çok sayıda yerel banka kurulmuştur. Daha sonra büyük kamu bankaları ve devamında büyük özel bankalar kurulmuş ve bankacılık faaliyetleri günümüze kadar gelişerek gelmiştir. Özel kanunlarla kurulan devlet bankaları; Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (İller Bankası) (1933), Etibank (1935), Denizbank (1938) ve Türkiye Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) şeklindedir. 1940’lı yıllardan itibaren, 1960’ların sonuna kadar büyük özel bankaların kurulduğu görülmektedir. Bunlar; Yapı ve Kredi Bankası (1944), Akbank (1948), Tütünbank (1948) ve Türkiye Kredi Bankasıdır. 1960’lı yıllardan 1980’lere kadar, bankacılık sektöründe kamu müdahalelerinin arttığı bir dönem yaşanmıştır. Beş yıllık kalkınma planlarının başladığı bu dönemde, özel sektörün kısa ve orta vadeli finansman ihtiyacını karşılamak için, 1963’te Sınai Yatırım ve Kredi Bankası faaliyete geçmiştir. Kamu İktisadi Kuruluşlarının finansman sorununun çözümü için 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. 1980’li yıllarda Türkiye’nin dışa açılma politikaları çerçevesinde uluslararası bankacılık faaliyetleri çok hızlı bir gelişim göstermiş, piyasa yapısının değiştirilmesi ve dışa dönük kalkınma stratejisi benimsenmiştir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen değişiklikler yapılmıştır: • Finansal serbestliğin sağlanması amacıyla 1 Temmuz 1980 tarihinde vadeli tasarruf mevduatı ile kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. • Finansal sistem işlem maliyetlerinin düşürülmesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. • Bankaların munzam karşılıkları ve dispozibilite yükümlülüklerine ilişkin çeşitli değişiklikler yapılmıştır. • Mevduat hesaplarının vade yapılarındaki kısıtlamalar çeşitli uygulamalar aracılığı ile değiştirilmiştir. 1990’lı yıllarda yabancı bankaların kullandığı birçok teknolojik altyapı ve otomasyon sistemi Türk bankacılık sistemine girmiştir. Sistem, 2000’li yıllar ve günümüzde, küresel ölçekte faaliyetlerini sürdüren bir yapıya kavuşmuştur. Öyle ki, dünyanın birçok yerinde şubeleri olan ve küresel ölçekte çalışan bankalar oldukça yaygın bir ağa sahip olmuşlardır. Bankaların Uluslararasılaşmasında Aşamalar Uluslararası bankacılık ile uluslararası işletmeciliğin gelişimi arasında yakın bir ilişki vardır. Bu iki hususta, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1960’lı yıllarda gelişmeler başlamıştır. Bankalar, gelişim sürecinin ilk aşamasında uluslararası faaliyetlerini kendi ülkelerinden yürütmüşlerdir. 1960’lı yıllarda özellikle ABD bankaları, uluslararası finansal piyasalarda büyük gelişme göstermiştir. Bu gelişimde üç önemli husus etkin olmuştur. Birincisi, doların uluslararası para olması, ikincisi çokuluslu ABD firmalarının dış ülkelerdeki yatırımlarındaki önemli artışlar ve üçüncüsü ise ABD bankalarında ortaya çıkan mevduat azalışlarının, bankaların kaybettikleri eurodolarların, şirketlerin muhabir bankalarına yatırımlarının teşvik edilmesidir. 1970’lerde petrol

fiyatlarında meydana gelen dört kat artış, petrol üreten ülkelerin gelirlerini önemli ölçüde artırmış, bunun sonucunda bu petro-dolarları kendine çekmeye çalışan piyasaların ortaya çıkmasına ve rekabetine yol açmıştır. 1980'lerde küreselleşme hızlanmış, bunun sonucunda bankaların dışa açılmaları üst düzeye çıkmıştır. 1990'lar ve 2000'li yıllarda ise uluslararası bankacılığın her yönüyle en üst düzeye çıktığı söylenebilir. Uluslararası Bankacılıkta Hizmet Birimleri • Muhabir bankacılığı • Temsilcilik büroları • Şube bankalar • Bağımlı ya da bağlı bankalar • İlişkili bankalar • Konsorsiyum bankaları • Edge act şirketleri • Kıyı ötesi (Off-shore) bankacılık Uluslararası Bankaların Sundukları Hizmetler • Fon transferi • Yabancılardan mevduat toplama ve yabancılara kredi verme • Koleksiyon (Finansal kaynakların tahsili ve ödenmesi) •

Döviz ticareti ULUSLARARASI BANKALAR İÇİN TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ

Uluslararası bankalar için Türkiye'nin önemi değişik açılardan ifade edilebilmektedir. Buna göre, uluslararası bankalar hukuki nedenler, iktisadi nedenler ve diğer nedenlerle Türkiye'de faaliyette bulunmayı tercih ederler. Hukuki Açıdan Türkiye'nin Yabancı Bankalar Tarafından Tercih Edilmesi Uluslararası faaliyette bulunacak bankaların ülke seçiminde en önemli etken seçilen ülkenin bankacılık için öngördüğü mevzuattır. Mevzuat yabancı bankaların kurulması, faaliyette bulunması, ortaklıklar yapması gibi birçok konuyu içermektedir. 1980 yılında çıkarılan Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile yabancı bankaların Türkiye'de şube açmalarına izin verilmiştir. Günümüzde ise yabancı bankaların Türkiye'de şube açmaları konusunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu yetkilidir. Hukuki açıdan yabancı bankaların kuruluşunun ve faaliyetlerine ilişkin kısıtlayıcı politikaların olumsuz etkisinin azaltılmış olması yabancı bankaların Türkiye'de şube açmalarını beraberinde getirmektedir. İktisadi Açıdan Türkiye'nin Yabancı Bankalar Tarafından Tercih Edilmesi Yabancı bankaların Türkiye'de faaliyette bulunmaları bir taraftan Türkiye için iktisadi kazanımlar sağlarken diğer taraftan yabancı bankalar için ekonomik fırsatlar anlamını taşımaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'de açılacak olan şubeleri aşağıdaki avantajları sağlamaktadır: • Dünya üzerinde geniş bir şube ağına sahip olan yabancı bankalar Türkiye için tüm dünya ile ihracat ve ithalat faaliyetlerine ilişkin finansman olanağını artırmaktadır. • Yabancı bankalar aracılığıyla reel ve yabancı sermaye girişine ilişkin imkânlar da gelişmektedir. • Yabancı bankalar aracılığı ile Türkiye ithalatçıları dünyanın bir diğer yanındaki ihracatçı ile Türkiye'nin bir ithalat firması da dünyanın diğer bir tarafındaki ithalatçı firma ile ticari ilişki kurabilme imkânı elde etmiş olacaktır. • Yabancı bankaların sundukları danışmanlık ve benzeri hizmetler sonucunda ülkelerindeki firmaların da Türkiye'de yatırıma teşvik edilmeleri söz konusu olacaktır. Yabancı bankalar açısından Türkiye'de faaliyette bulunmayı cazip hâle getiren hususlar ise aşağıda sıralandığı gibidir: • Yabancı bankalar açısından Türkiye'de faaliyette bulunmanın en cazip yönü elde edilecek olan kârlılıktır. • Yabancı bankaların ülkelerinin Türkiye ile sosyal, politik ve karşılıklı ticaret ilişkileri de Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı bankalar için önemli bir tercih sebebidir. • Yabancı bankaların mevcut faaliyetlerini sürdürdükleri ülkelerin bir ikamesi olarak Türkiye'yi faaliyet sahası olarak seçmeleri de stratejik açıdan bir tercih sebebi olmaktadır. • Yabancı bankaların Türkiye'de faaliyette bulunan müşterileri olan firmalarla yakın ilişkilerini sürdürme çabaları da ülkemizin seçilmesinde bir diğer etken olmaktadır. Diğer Açılardan Türkiye'nin Yabancı Bankalar Tarafından Tercih Edilmesi Uluslararası bankaların Türkiye'deki bankaların dışa açılma ve uluslararası finansal piyasalarla entegrasyon sağlama açısından sağlayacağı katkı şüphesiz çok önemlidir. Bu nedenle Türk bankacılık sistemindeki düzenlemeler yabancı bankaların kurulmasını, faaliyette bulunmasını ve Türk bankalarıyla ortaklıklar kurulmasını teşvik eder bir nitelik taşımaktadır. Yabancı bankaların tecrübe birikimlerini ve teknolojik avantajlarını verimli bir şekilde kullanabilecekleri bir faaliyet sahası olması açısından Türkiye'nin seçilmesi diğer nedenlerin arasında yer almaktadır.